

БЕЛАРУСКІ

BELARUSIAN DIGEST

ДАЙДЖЭСТ

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ЗАМЕЖЖА

ў АМЭРЫЦЫ

1086 Forest Hills, SE.

Grand Rapids, MI 49546-3616 USA.

№ 9(57)

Кастрычнік 1998 October

Год выд. 6.

У Беларусі бяда, няпэўнасьць, страх і п'янства... У Беларусі дыктатура і паліцэйскае насільле... У Беларусі запанавалі чужыя, амаль акупацыйныя сілы і парадкі...

Дэмакратычная, свабодалюбімая, незалежніцкая большасьць народу ня мае свайго лідэра, правадніка, прапаведніка. Народ маўчыць, народ церпіць, народ чакае... А тым часам хлусьня, хамства і нявер'е поўняць правінцыю і вялікія гарады... Выглядае, што над ціхай Беларуссю лунае нейкая Божая кара... але за што?

Божа! Пашлі беларускаму народу Прарока, разумнага і сьмелага нацыянальнага лідэра, героя і пераможцу...

З ліста ў рэдакцыю "Беларускага Дайджэсту".

Апазіцыя паехала ў Швецыю

А.Лукашэнка рыхтуе выбары

На гэтым тыдні ў Швецыю адправілася група беларускіх палітыкаў.

Сярод іх — дэпутаты Вярхоўнага Савета 13-га склікання Мечыслаў Грыб, Анатоль Лябедзька, Уладзімір Нісцюк, а таксама Уладзімір Анцупевіч з «Беларускай перспектывы», Сяргей Папкоў з БНФ, былы старшыня Канстытуцыйнага суда Валерый Ціхіня. Мэта паездкі — вывучэнне вопыту правядзення выбарчай кампаніі ў мясцовыя органы ўла-

ды. Задача выглядае дастаткова актуальнай, паколькі, як заявіла старшыня Цэнтрвыбаркама Лідзія Ярмошына, летам будучага года афіцыйныя ўлады Беларусі маюць намер арганізаваць выбары ў мясцовыя Саветы.

Дарэчы, 16 верасня Аляксандр Лукашэнка прыняў Лідзію Ярмошыну. Кіраўнік Цэнтрвыбаркама пайнамавала прэзідэнта

аб некаторых аспектах маючай адбыцца кампаніі па выбарах у мясцовыя Саветы, тэрмін паўнамоцтва якіх сыходзіць у чэрвені 1999 года. Падчас сустрэчы абмяркоўвалася таксама агульная канцэпцыя праекта Закона аб выбарах дэпутатаў мясцовых Саветаў, які плануецца разгледзець увосень. Акрамя таго, прэзідэнту быў прадстаўлены праект Выбарчага кодэкса, які будзе рэгуляваць пытанні правядзення рэферэндумаў і выбараў.

БелаПАН

Спадарыня Ірэна Каляда-Сьміроў —

ведамая грамадзка-культурная і царкоўная дзеячка, старшыня фонду Ethnic Voice of America, руплівая працаўніца на ніве беларускага адраджэння ды вялікая патрыётка свайго народу.

Дарагая Ірэна! Вітаем Вас на старонках нашае незалежнае газэты.

Новы прыступ
інтэграцыі

«НАВІНЫ»

Расійская Дзярждума прапанавала неадкладна склікаць пазачарговую сесію Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі і запрасіць на яе прэзідэнтаў Барыса Ельцына і Аляксандра Лукашэнка.

Заяву на гэты конт Дума прыняла ў сераду. Думскія дэпутаты прапануюць разгледзець на сумеснай сесіі пытанне «аб мерах па ўмацаванні Саюза». Дзярждума звярнулася да Барыса Ельцына з прапановай правесці тэрміновыя кансультацыі з прэзідэнтам Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам па пытаннях пошуку сумесных шляхоў выхаду з крызісу.

Парламенцкаму сходу Саюза Беларусі і Расіі рэкамендавана да 10 кастрычніка 1998 года прыняць нарматыўныя акты, якія б мелі статус заканадаўчых рэкамендацый Саюза, «Аб ўвядзенні адзінага грамадзянства Саюза Беларусі і Расіі», «Аб дзяржаўным гімне, гербе і сцягу Саюза Беларусі і Расіі», «Аб парламенце Саюза Беларусі і Расіі і прамых выбарах у яго». Мяркуюцца, што гэтыя законы потым будуць перададзеныя для зацверджання ў нацыянальныя парламенты.

Б.П.

У Мінску ўведзены нормы
водпуску прадуктаў харчавання

Як паведамілі карэспандэнту «Звязды» ў прэс-цэнтры Мінгарвыканкама, у сталіцы з 10 верасня зноў пачалі дзейнічаць нормы водпуску прадуктаў харчавання.

Так, сёння на ўсіх дзяржаўных магазінах аднаму пакупніку прадаюць не больш як 2 кг мясных і каўбасных вырабаў, не больш 2 адзінак птушкі, кансерваў — 2 бляшанкі, малака — 2 літры, тварагу — 0,5 кг, смятаны — 0,5 кг, сыроў цвёрдых, масла — 0,4 кг, алею — 1 літр, хлеба, мукі, цукру — 2 кг, круп — па кілаграму 3 сартоў, макаронных вырабаў — 2 кг, тытунёвых вырабаў — 5 пачкаў, яек — 2 дзесяткі. Па меркаванню спецыялістаў гарадскога гандлю, становішча ў гэтай сферы павінна нармалізавацца ўжо праз 2-3 тыдні.

ЭКАНАМІЧНЫ КРЫЗІС У РАСЕІ ПРАДАЎЖАЕЦЦА

Новы прэм'ер Расеі Аўген Прымакоў у разгубленасці. Выводзіць краіну з эканамічнага крызісу, гэта ня тое самае, што кіраваць агентамі КГБ. Тут патрэбны моцны розум, інтэлект, эканамічныя веды ды палітычная вырабленасць і талент. У Расеі людзей з такімі здольнасцямі вельмі мала, і яны, пераважна, у дзяржаўнай структуры не сьпяшаюцца. Гэта бяда Расеі (як і іншых пасавецкіх рэспублік), бо кіруюць палітыкай і эканомікай краіны ня тыя людзі, ня тыя таленты. На нашу думку крызіс у Расеі будзе ня толькі прадаўжацца, але і ўглыбляцца. Хіба што здарыцца нейкі цуд...

Агульная задоўжанасць Расеі замежным крэдытарам выносіць каля 158 більёнаў даляраў, з якіх 91 більён выпадае на задоўжанасць з часоў Савецкага Саюзу. Збанкрутаваная казна Расеі не ў стане выплачваць крэдытарам усталюваныя раты. Урад шукае новых пазыкаў, нават паслугуеца шантажом. Але заходнія крэдытары ўжо пацярпеўшы выдаткі страты на расейскім рынку, з новымі крэдытамі для Расеі не сьпяшаюцца... хоць палітычны эстаблішмент заходніх развітых краін можа яшчэ раз спрабаваць дапамагчы расейскай эканоміцы. Але будзе гэта марная спроба. Пакуль расейцы самі не пачнуць думаць і

працаваць, каб паправіць сваё жыццёбыццё, ніхто ім у гэтым не паможа. А самі яны змогуць зрабіць гэта толькі тады, калі вырасьце новае пакаленне, на што патрэбна дзесяткі і дзесяткі гадоў.

А што-ж творыцца ў «саюзнай» Беларусі? А. Лукашэнка са сваёю анты-беларускаю клікаю ўцягнуў Беларусь у расейскую непоўнацэнную эканамічную і палітычную арбіту, і далей лезе туды, як вош у стары калгасны кажух. Пакуль Лукашэнка са сваімі «саўкамі» будзе прэзідэнтам або губернатарам Беларусі, спадзяванца добра беларускаму люду не прыходзіцца. Хоць што праўда, эканамічны і палітычны хаос у Расеі можа дапамагчы ацвяразіць розум абалваненым беларускім людзям... Беларускі рубель (і расейскі таксама) траціць вартасць. Магазіны памалу пусцеюць, людзі заметна бяднеюць і сьпіваюцца. Толькі сам Бог ведае, што рыхтуе заўтрашні дзень...

BELARUSIAN DIGEST

Беларускі Дайджэст

1086 Forest Hills, SE.
Grand Rapids, MI. 49546-3616
U.S.A.

Phone: (616) 942-0108; Fax: (616) 942-6364

Publisher & Editor — Nikolas Prusky
Выдавец і Рэдактар — Мікола ПрускіBelarusian Digest, (ISSN 1079-7696) is published monthly by Belarusian Digest, 1086 Forest Hills, SE. Grand Rapids, MI 49546-3616, U.S.A.
Артыкулы і допісы могуць выяўляць пагляды, з якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

Год Маладога Фронту

6 верасня спаўняецца роўна год Маладому Фронту. У гэты дзень у 1997 г. адбыўся наш Устаноўчы Сойм, і з тых часоў маладафронтаўская тэматыка не пакідае старонак прэсы.

Феномен Маладога Фронту вызначыла імпрэвізаванасць. Мы не бурым сістэму разнарых тусовак, а прымаем яе за аснову. Тусоўка — паўфабрыкат грамадскай ініцыятывы. Паўфабрыкат салідарнасці. Трэба толькі лічыцца з тым, што вас падтрымваюць і рафінаваныя інтэлігенты, і вясяляе кампанія з вунь таго двара. Трэба даць ім магчымасць выйсці на ўзровень уласнай справы, клуба, газеты, кам'ютара. Трэба ўмець не адмацаць і загадаць, а аб'ядноўваць і аддаваць.

Гэта ў дарослай палітыцы ўсё вырашаюць кадры. Тут, сярод моладзі, усё вырашаюць асобы, імплэ і настрой. Лідэр, ідэя, тусоўка, маментальны масавы стрэс — і атрымае чарговую хвалю. Катэгорыі адміністрацыйна-бюрокрацкіх асоб, імплэ і настрой. Лідэр, ідэя, тусоўка, маментальны масавы стрэс — і атрымае чарговую хвалю. Катэгорыі адміністрацыйна-бюрокрацкіх асоб, імплэ і настрой. Лідэр, ідэя, тусоўка, маментальны масавы стрэс — і атрымае чарговую хвалю.

Маладзёў у свой час адчуе ў павястры флюіды. Хтось праспявае «Перамоны!» Маладзёў сёння падумае, скажыце адрэналін — «А пайшлі вы ўсе!» — і сарвуцца. Баюся, тады ўжо будзе позна казаць пра міласэрнасць.

Паўсюль, дзе нам давалася мець справу з самай звычайнай моладзю, стаўленне да беларускага абазначэцтва гэтак кранальна і цікава і разуменне. Маўляў, вы малайцы, што гэтым займаецеся. Канечне, усё гэта трэба. Трымайцеся, хлопцы, мы з вамі. Гаворка ідзе не пра Фронт, заўважце. Не пра палітыку. На ўвазе маецца менавіта краіна, культура і нацыя. Амаль для ўсёй нашай моладзі Беларусь — гэта святое. Ад хакейнае зборнай і піва «Крыніца» да бел-чырвона-белага сця-

га. І гэта цудоўна.

Ізноў жа, паўторана шмат разоў. Моладзь змагаецца не супраць таго ж Лукашэнкі, не супраць Расіі. А за Беларусь. Успомніце кадры сербскіх студэнцкіх пратэстаў. Калі ісці супраць — не будзе нічога, апроч нянавісці. Толькі за, і толькі з любоўю. Тады перамога.

Малады Фронт — гэта гучыць узнісла і трохі страхавіта. Шмат хто сімпатызуе, многія пабойваюцца. Фронт — слова настолькі знаёмае Беларусі, што ўнікаюць сумненні — ці трэба?.. Фронт — гэта зарад, наступальнасць. Апалчэнне духу. Моладзь імкнецца да лепшага напрамку. Радзікалізм? Інтэлектуальны. Вам вядома, што маладафронтавец Мікола Пачкаеў у свае 28 гадоў з двума замежнымі дыпламамі і паўтузінам еўрапейскіх моваў выкладае паліталогію ў Кембрыдж? Ці ведаеце вы, што вольныя мініскі кам'ютэршчыкі, скапее-раваўшыся з украінцамі, разгортаюць цэлыя віртуальныя лабіішчы з маскоўскімі хаке-рамі? Што беларускія рок-гурты з унікальнымі, еўрапейскага кшталту кампазіцыямі, граюць перад публікай за гара-чы чаёк з тэрмаса? Гэта Фронт.

Фронт антыцыклону. Фронт трэцяга тысячагоддзя. Ён нябачны, ціхі, ён набіраецца сілаў. Працэсы ідуць. Грамадства штотод маладзее на цэлае пакаленне. Юнеўцы газеты, камерцыя, электрат. Таму сапраўдны Год Маладога Фронту яшчэ наперадзе. Можна быць, гэта будзе 99-ты. Можна быць, менавіта ў ім беларуская моладзь у адначасе, у азэрэнні падзей, уразумее, якую краіну яна згубіла. Альбо — у якой Беларусі ёй жыць. Можна быць, якраз на гэтым разломе адкрыецца шыт герояў і геніяў. І тады ўсе ўбачаць, што ж гэта такое — МАЛАДЫ ФРОНТ.

Павел СЕВЯРЫНЕЦ

«НАВІНЫ»

Да ведама нашых аднадумцаў...

Завершана падрыхтоўка да правядзення акцыі па зборы аднаразовых ахвяраванняў на заканчэнне будовы Беларускага Музею ў Гайнаўцы.

Цяпер рассялаем Адазвы і падпісныя Лісты нашым аднадумцам і прыяцелям у розныя краіны свету. Просім Усіх аднесціся да гэтае справы паважна, жыццліва, сумленна і ахвэрна. Просім упісваць празвішчы ў Лісты чытальні і ясна.

Спадзяючыся на супрацоўніцтва, чакаем на добрыя рэзультаты. Дзякуем!

“Дубінкамі можна зламаць нашы косці, але не волю”

Гутарка з лідэрам “Маладой Грамады” Сяргеем Марцалеўым

Дэмакратычны рух заўважна маладзее. Афіцыйная прапаганда трактуе гэтую тэндэнцыю павойму: маўляў, старыя апазіцыйныя збіваюць з панталыку, падбурваюць да супраціўлення ўладам несвядомых, зялёных юнакоў і дзяўчат.

Але варта трохі бліжэй пазнаёміцца з прадстаўнікамі дэмакратычных маладзёжных арганізацый, каб пераканацца: у іх цвёрдыя погляды і грунтоўны, асэнсаваны выбар.

Сяргей Марцалеў — лідэр “Маладой Грамады”. Летась ён быў выключаны з факультэта міжнародных адносін БДУ: “зрэзалі” на трэццеразряднай дысцыпліне — медыцынскай падрыхтоўцы. На справе ж адыграўся за палітычную дзейнасць...

У сакавіку 97-га года падчас акцыі супраць размеркавання студэнтаў у чарнобыльскую зону Сяргей “ласкава запрасілі” ў пастарунак, зламаўшы пры гэтым рабро. Хлопцу і яго сябру прысудзілі 10 сутак арышту, у знак пратэсту маладыя грамадоўцы абвясцілі галадоўку. Ахоўнікі кпілі спачатку, маўляў, галадайце, галадайце: мы да вас на цагліне прывяжам, каб ветрам не знесла... Але на пятую суткі, пасля візіту доктара, зразумелі: ужо не да жартачкаў. У той жа дзень хлопцаў завезлі ў рэанімацыю.

Што ж, ламаць косці апазіцыянерам у нас умеюць. Ды толькі бюсільныя зламаць іх волю.

Сяргей Марцалеў, які нядаўна ў пастаруку сустраў сваё 21-годдзе, адказвае на мае пытанні бадзёра і ўпэўнена.

— Калі і як узнікла ваша палітычная фарміраванне?

— “Маладая Грамада” — сацыял-дэмакратычная маладзёжная арганізацыя — створана ў 94-м годзе. Яе асноўныя мэты — устанавленне сацыяльнай справядлівасці, дэмакратызацыя грамадства. На жаль, дзяржава сёння амаль што не займаецца сацыяльнымі праблемамі. Узровень жыцця такі нізкі, што большасць нашых суайчыннікаў не можа нават паўнацэнна харчавацца...

Таксама мы лічым, што адукацыя і медыцына павінны быць бясплатнымі, бо не кожны студэнт здольны заплаціць за вучобу. Безумоўна, мы выступаем таксама і за нацыянальнае адраджэнне, але, на жаль, даводзіцца канстатаваць, што большасць грамадства гэтая ідэя не захапляе, і таму рабіць стаўку

толькі на моўна-гістарычны каштоўнасці было б памылкова. Нашых суграмадзян сёння больш хвалюе тое, каб у халадзільніку быў брусок масла і шталка каўбасы. І ў гэтым нельга іх абвінавачваць. Час і ўмовы жыцця зрабілі іх такімі.

— А як ты прыйшоў у палітыку?

— Увогуле цікаўлюся ёй ужо даўно, удзельнічаў у акцыях

апазіцыі, яшчэ не будучы ў “Маладой Грамадзе”. Пасля пачаў шукаць аднадумцаў: мяне заўсёды прыцягвалі ідэі сацыял-дэмакратыі, таму і выбраў гэтую арганізацыю.

Усё гэта, як і ў большасці нашых актывістаў, адбылася на вучобе ва ўніверсітэце. Пасля выключэння ўладкаваўся з дапамогай Хельсінкскага камітэта на вучобу ў Маскву. Але пасля вясенняга з'езда, калі быў абраны кіраўніком “Маладой Грамады”, вярнуўся ў Мінск.

— І не шкада было кідаць вучобу?

— Такага пытання для мяне не было. Ну як можна кіраваць беларускай арганізацыяй з Масквы? А што датычыцца вучобы, то паспрабуй яшчэ наступіць у Мінску. Але не думаю, што ў ВУНУ мне вельмі будучы рады.

— У чым адрозненне паміж “Маладой Грамадой” і Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыяй (Народнай Грамадой)? Розніца толькі ва ўзросце актывістаў?

— Безумоўна, не. Розніца, можа, у тым, што моладзь некалькі па-іншаму нясе свае ідэі: яна больш бескампрамісная і робіць усё больш актыўна.

— З якімі арганізацыямі супрацоўнічаеце?

— Найперш з “Маладым фронтом” ды “Грамадзянскім форумам”. Ну і, безумоўна, з усімі дэмакратычна скіраванымі рухамі. З некаторымі наважыліся стварыць сумеснюю прававую арганізацыю, якая б абараняла суграмадзян ад уціску на іх правы і свабоду: ці варта казаць, наколькі актуальна гэтая тэма.

Калі сёння ты ў апазіцыі, то трэба быць гатовым да розных непрыемнасцяў. Асабліва цяжка студэнтам. Ім пагражае калі не выключэнне з ВУНУ, то заніжэнне адзнак падчас сесіі.

А ўвогуле, “клопат” улад мы адчуваем пастаянна. Напрыклад, нядаўна “Маладая Грамада” ладзіла ў Гродне канцэрт з удзелам папулярных беларускіх

гуртоў. Было вельмі цікава і весела, як раптам у кінатэатры, дзе праходзіла мерапрыемства, пачула сява. У дзверы ўварвалася міліцыя і пачала свой традыцыйны “хапун”. Потым высветлілася, што электрычнасць наўмысна адключылі дзеля “попсу” аперцыі, у выніку чаго ледзь не ўвесь горад застаўся без святла. Зайздросны размах стратэгічнага мыслення!

Прыкрас, вядома, што сарвалі канцэрт, але, з іншага боку, калі ўлада кідае гэтакія ўншальныя сілы рэпрэсіўнага апарату супраць бяскрыўднага, здавалася б, культурнага мерапрыемства, значыць, яна панікла баіцца любога згуртавання моладзі, калі яно адбываецца не пад сцягам адыёзнага БПСМ.

У такой уладзе няма перспектывы. А вось мы яе бачым. І — змагаемся!

Гутарыла
Вольга КЛАСКОЎСКАЯ.

З'езд беларусаў Амерыкі

У мінулыя выхадныя ў амерыканскім горадзе Нью-Брансвік прайшоў з'езд беларусаў Паўночнай Амерыкі, у якім удзельнічала больш за сто дэлегатаў са Злучаных Штатаў і Канады.

У якасці ганаровых гасцей на з'ездзе прысутнічалі прэзідэнт Рады БНР Івонка Сурвіла, лідэр БНФ Зянон Пазыняк, кангрэсмен ад штата Нью-Джэрсі Фрэнк Палонэ, а таксама былы пасол ЗША ў Беларусі, прарэктар дыпламатычнай акадэміі ў Вашынгтоне Дэвід Суорц.

Удзельнікі з'езда абмеркавалі праблемы, звязаныя з цяперашнім палітычным становішчам у Беларусі, роляй дыяспары ў дэмакратызацыі беларускага грамадства, а таксама пытанне пераамясці традыцыяў беларускай эміграцыі.

Альгерд НЕВЯРОЎСКИ

Чого Бог не чую

Я ўяўляю, што водгукну на інтэрв'ю з Геннадзем Карпенкам “Народная воля” атрымае шмат. Таму сяджу пісаць тут жа, бо размова вельмі цікавая і павучальная. Справа ў тым, што, як мне здаецца, раней Карпенку ведалі толькі як нейкага палітычнага бунтара, не згоднага з існуючым рэжымам. А цяпер ён прадстаў перад чытачом буйным планам: “Доктор технических наук, член-корреспондент Национальной академии, академик трех международных и отраслевых академий, лауреат Государственной премии в области науки и техники, заслуженный деятель науки. Он автор 50 изобретений, награжден 5 медалями ВДНХ СССР. Его разработки внедрены в 15 странах мира”. Каб не займаць газетнае месца і час чыгача, скажу, што перад намі, мяркуючы па гэтай размове, таленавіты вучоны і адначасова просты чалавек. А яшчэ — вельмі ініцыятыўны кіраўнік. І мне не зразумела, чаму яму ставілі колкі ў колы, каму і чаму такое было патрэбна? Чаму, напрыклад, не атрымаў прэміі, падтрымку і распаўсюджванне яго, Карпенкі, скажам так, “маладзечанскі варыянт”. Аказваецца, для чалавек думуючага даволі адной саломінкі, ухваліўшы за якую, можна выцягнуць нават воз. Вядома, кіруючыся навуковымі метадамі: “Мы не допуская роста объемов про-

изводства за счет убыточных изделий. Это был бы самый простой, но обманный путь. К сожалению, именно по нему заставляли идти сейчас нашу промышленность...” Бачыце, як проста і складана. А вынікі якія: “...ровно через год завод начал работать ритмично, план перевыполнялся, росли зарплата, премии. Через два года зарплата рабочего составляла 250—300 рублей. Ежемесячная премия составляла 75%. Согласитесь, по тем временам это были большие деньги...” І на гэтым “фоне” нейкай недарэчнасцю выглядае тое, што дзяржаўныя дзеячы, якім многое даверана, дбаюць менавіта аб уласным дабрабыце, махнуўшы на народ рукою, прыгрозшыся ля грамадскай кармушкі.

Я разумю, што той маладзечанскі вопыт варта было б распаўсюдзіць на ўсю нашу Беларусь, і тады наш народ паставіў бы Карпенку залаты помнік. Бо таго варта чалавек, які вырве рэспубліку з вечных путаў. Застаецца толькі сказаць: каб жа гэтыя планы ды Богу ў вушы.

Канстанцін СТАНКЕВІЧ.

г.п. Воранава,
Гродзенская вобласць.

Адам МИХНИК:

“Лукашенко – это еще не вся Беларусь”

Имя этого человека уже вписано в новейшую историю современной Европы. В его судьбе были годы пребывания в тюрьмах и работа в подполье, стремительный взлет и мировая слава, но, несмотря на обстоятельства, он всегда оставался верен себе. Многие поляки справедливо называют его “совестью Польши”. Этот человек — главный редактор крупнейшей польской газеты “Газета Выборча” Адам Михник.

— Господин Михник, какой год сейчас, на Ваш взгляд, в Беларуси — 1988-й “по-польски” или 1991-й “по-русски”?

— Очень тяжело ответить на такой вопрос, ведь сегодня ситуация у нас в корне другая. Если можно провести аналогии с Россией, то от польской ситуация очень отличается. Мы никогда не были в составе СССР и не были до конца советской республикой. К тому же в Польше всегда был силен костел, что очень важно. У нас не мог появиться такой персонаж, как Лукашенко, — он никогда бы не смог победить на выборах.

— На сколько лет, на Ваш взгляд, отстала Беларусь от Польши?

— Не существует, к сожалению, никакого учебника по трансформации общества, и никто из нас не знает, какой будет Польша через несколько лет; что будет в России; каким будет процесс интеграции Беларуси и России; какой станет Россия после Ельцина. Мы не знаем, каким будет итог всех этих коллизий. Нет механизма, который смог бы обозначить цифру отставания стран друг от друга.

— Кто мы, белорусы, для Европы, для Польши? Отсталый народ? Жертвы диктатора? Терпеливая нация?

— Для Польши вы, прежде всего, соседи, мы много пишем об этом в газетах, обсуждаем ваши проблемы, сопереживаем. Для Европы, благодаря политике Лукашенко, Беларусь — неполноценное государство. Ваш президент делает большое количество ошибок. Я не знаю, почему он их делает, может быть, он таков по природе. А может быть, у него есть какой-то план вхождения в Кремль через Минск. Беларусь для Европы на сегодняшний день очень опасная точка. Ведь не случайно и российский демократы относятся очень осторожно ко всем этим планам присоединения Беларуси к России.

— Кто виновен в том, что в центре Европы появилась диктатура — белорусский народ? Россия? Европа?

— Я стараюсь быть очень осторожным в высказываниях об

ответственности. Беларусь пока не самая горячая точка в Европе — есть Сербия, где процессы гораздо страшнее. У нас в стране не типичная диктатура — есть оппозиционные партии, выходят независимые газеты, у Лукашенко есть поддержка части населения. Для вашего режима нужно найти какую-то новую формулировку. Я назвал бы этот режим демократией — это когда есть демократические институты, но они не функционируют, а находятся под контролем центральной власти. Лукашенко — это не демократ. Я в одной из статей назвал его колхозным Бонапартом. Это определение мне кажется наиболее точным, потому что ваш президент является продуктом советской системы с огромными амбициями.

— Вам не кажется, что белорусы далеки от Европы потому, что не было в белорусской элите людей, которые были бы близки к Адаму Михнику, Вацлаву Гавелу, Андрию Сахарову?

— Мне кажется, что дело не только в этом. Дело не в нескольких, пусть даже очень прогрессивных личностях. Даже в Чехословакии и Венгрии не было такого массового движения, какое было в Польше во времена “Солидарности”.

У нас не было советского режима — он был полусоветский-полупольский. Церковь в Польше всегда оставалась самостоятельной. Все было по-другому. Однажды, во времена перестройки, я был в Москве. Тогда еще существовал Верховный Совет СССР. На квартире Анатолия Собчака я встретился с белорусским композитором или музыкантом (не могу вспомнить сейчас его фамилию), который был депутатом Верховного Совета. Я спросил у него, что будет с Беларусью, с суверенитетом и так далее. Он мне ответил недоуменным вопросом: “А как может прожить Беларусь без России?”. В Польше так никто никогда бы не сказал.

— В Польше существовал сильный антирусский комплекс?

— Да, это была другая крайность, но я никогда не поддерживал антирусских настроений. Однажды, выступая по телевидению,

я сказал, что считаю себя настоящим антисоветским русофилом. После этого телефон “раскалился” от звонков возмущенных читателей. Некоторые из них мне долго не могли простить слова “русофил”. Белорусские демократы, на мой взгляд, допустили серьезную ошибку, когда пытались провести очень быструю белорусизацию. Ведь большинство граждан были русскоязычными, и получилось, что это действие было направлено против них. Украинцы оказались прагматичнее, растянув этот процесс в русскоязычных регионах — в Донбассе, Харькове. В конце концов Лукашенко смог стать президентом на противодействии белорусизации.

— Как Вы расцениваете нынешний кризис в России?

— Это полный абсурд. Я в Москве слушал Кириенко, он показался мне умным, современным, прагматичным политиком и, что самое главное, — несуетским. Ведь Черномырдин — это типичный советский хозяйственник. “Газпром — наш дом!”. Я очень, очень боюсь этой ситуации.

— Как Вы думаете, белорусский режим продлится долго?

— А что значит “долго”? Такой режим может существовать и пять, и десять лет. Я помню конец 81-го года, когда только установилось военное положение. Мы все были убеждены, что режиму отпущен месяц или два. Был популярный лозунг: “Зима — ваша, весна — наша!”. Я тогда написал статью “Долгий путь”, где говорил, что это может продлиться очень долго. Я оказался прав — это продлилось долгих девять лет.

— Если бы у Вас была возможность обратиться к белорусам, что бы Вы им сказали?

— Я хотел бы порекомендовать вам быть осторожнее. Ведь у вас уже был один “старший брат”, и не стоит приобретать себе еще одного, пусть даже и Польшу. Поэтому мне бы не хотелось давать какие-то советы и заниматься нравоучениями. Могу лишь сказать, что в лице поляков вы имаете добрых друзей. Я уверен, что у вас будет все лучше и лучше, а поляки хорошо знают, что Лукашенко — это еще не вся Беларусь.

Николай ХАЛЕЗИН.

Варшава — Минск.

Суд над “Нашай Нівай” — гэта суд над беларускай мовай!

У апошні час у нашай краіне ўзмацніўся наступ антыдэмакратычных, антыбеларускіх сілаў на ўсялякія праявы дэмакратыі, нацыянальнай свядомасці і на асноўныя правы чалавека.

У гэтым рызычцы можна разглядаць двухгадовы наступ на адзін у краіне беларускамоўны ліцэй і спробы зачыніць газету “Наша Ніва”. Прычым паводам для чарговай забароны недзяржаўнай дэмакратычнай газеты з’яўляецца класічны варыянт беларускага правапісу, паводле якога ў пачатку XX стагоддзя пісалі Максім Багдановіч, Якуб Колас і Янка Купала. З мэтай поўнай русіфікацыі Беларусі бальшавікі двойчы ў 1933 і 1957 г.г. скажалі яго правілы на тэрыторыі БССР. Аднак за межамі савецкай Беларусі гэты правапіс паспяхова ўжываўся, і ўжываецца па сённяшні дзень.

Выканкам Беларускай Сацыял-Дэмакратычнай Грамады выказвае рашучы пратэст і лічыць, што прэтэнзіі сённяшняй улады да мовы “Нашай Нівы” з’яўляюцца грубым парушэннем канвенцыі аб грамадзянскіх і палітычных правах да якіх далучылася і Беларусь. Забарона прыватнай, недзяржаўнай газеты, яе чытачам і падпісчыкам карыстацца абранай імі формай роднай мовы з’яўляецца яскравым прыкладам чарговага парушэння свабоды слова і права на атрыманне інфармацыі у нашай краіне.

Грамада заклікае ўсе дэмакратычныя партыі і рухі Беларусі, а таксама міжнародную супольнасць выказаць рашучы пратэст супраць гэтых дзеянняў беларускага ўрада.

Выканкам БСДГ.

Нам паведамляюць, што газета “Наша Ніва” судовую справу выйграла. Справядлівасць у Беларусі яшчэ не з’явілася. Жадаем поспехаў!

CONGRATULATIONS!

Сафія Гэлена Прускі, дачка Веры і Міколы Прускіх ядаўна закончыла Western Michigan University з дыплёмам Bachelor of Arts in Social Psychology and Minor of Art History.

Сафія рыхтуецца да далейшых студыяў у пачатку наступнага году ў атрыманні Master's Degree in Sociology.

Сям’я і прыяцелі, з Божай дапамогай, жадаюць Сафіі ўсяго найлепшага.

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ — ЧАСЦІНКА НАШАГА ЖЫЦЦЯ

У культурным жыцці краіны падзея — на чытацкую арбіту запушчаны новы, шосты па ліку том універсальнай Беларускай энцыклапедыі

— ПРАПАНІА

У Беларусі, здаецца, адны з першых сярэд краін СНД зразумелі, што словы “суверэнная” і “незалежная” толькі тады зноўны нешта азначаюць, калі будучы падмацаваны нароўні з нацыянальнай і сімволікай і гімнам яшчэ адным арыбутама дзяржаўнасці — нацыянальнай універсальнай Энцыклапедыі. Крытэрыі асаблівай, выключнай ролі гэтай кнігі ў жыцці грамадства — аб’ектыўная, пазбаўленая прэтэнцыяў, прадэманстрацыі і палітычнага адзнака духоўнай скарбінцы чалавечства, у далёкім выпадку, зразумела, з акантам увагі да Беларусі.

Менавіта такі падыход да важнай дзяржаўнай справы, што ўзвалі на свае плечы рэдакцыйны калектыв аднамысльнікаў, які пасля П.Броўкі і І.Шамякіна, думачка, усур’ёз і надоўга ўзначалі таксама вядомы пэнт і публіцыст Г.Пашкоў, літаральна з першых крокаў знайшоў падтрымку з боку кіраўніцтва краіны.

І вось на майм рабочым стане — шосты том фундаментальнага выдання... Так, ужо шосты. А калі ўздацца, што задумана выдаць усё 18 тамоў, то можна з задавальненнем канстатаваць

факт: адказная і пачэсная задача нашым энцыклапедыстамі на трэць выканана. У вытворчасці — чарговыя два тамы.

Але вернемся да шостага, які толькі пабачыў свет і яшчэ пахне друкарскай фарбай...

Знешне “шосты” падобны на сваіх старэйшых “братоў”, аднак гэтая асаблівасць ніколі не прынямае яго арыгінальнасці і непаўторнасці, наадварот, мне здаецца, змяшчае як у падлічыкаў, так і пакупнікоў упэўненасці, што рэдакцыйным калектывам абраны той аліней і правільны шлях, калі нейкая альтэрнатыва і розныя выпадковасці выключаны. Гэта тычыцца не толькі вонкавага, скажам так, тэхнічнага боку справы, але і унутранага, звязанага з сэнсавым напружаннем артыкулаў, дакладнасцю фактаў і аб’ектыўнай адзнакай тых ці іншых падзей, з’яў і асоб.

Чым жа ўсё-такі адметны чарговы том памятнага выдання? Думаецца, перш за ўсё варту звярнуць увагу на тое, што шосты том атрымаўся надзвычай змястоўным і адначасова кампактным, уварваўшы ў сябе каля

4 тысяч артыкулаў і больш як 1000 ілюстрацый, партрэтаў і карт (пераважна каларавых), ахапіўшы такім чынам дыяпазон паняццяў ад “дадаізма” і да “заства” ўключна.

Бездарнае мастацкае афармленне выдання сёння, на маю думку, не мае аналагаў у кніжна-выдавецкай справе не толькі на Беларусі, але і ва ўсіх без выключэння краінах СНД.

Самы патаравальны і пераборлівы чытач знойдзе тут рознакавыя і багатыя матэрыялы па такіх важных тэмах, як другая сусветная вайна, другі фронт, цікавыя звесткі пра Данію, Дамініканскую Рэспубліку, Егіпет; пра сусветна вядомых людзей, такіх, як Дантэ, Драйзер, Дастаеўскі, Дахучаеў, Жаліо-Кюры, Даргамыжскі, Дамініа, Жукаў, а срод іх — беларусаў: Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Мітрафана Доўнар-Запольскага, Язэпа Драздовіча, Міхаса Забінду-Сумішка, Мікалая Дворнікава і іншых.

Артыкулы “Дзяржава”, “Дзяржаўнасць” даюць панарамнае ўяўленне пра сістэмнае разліна-

ванне дзяржаўных устаноў, інстытутаў, калектываў, службаў, арганізацый, званняў, прэмій і г.д.

Безумоўна, можна бяскожна называць і цытаваць тых ці іншых вартасці разглядаемага тома, кожны артыкул якога ўжо сам па сабе ўяўляе арыгінальную каштоўнасць. Такое адчуванне, калі разгортваеш том на любой старонцы, што трапілаш на добрую мастацкую прозу — захапляе чысцяньню, яснасць, лаканізм, карашей, амаль той самы выпадак, калі словам цесна, а думкам прастора.

І яшчэ адна дробязь, якая, зрэшты, гаворыць шмат аб чым: чарговыя тамы універсальнай Беларускай энцыклапедыі не залежваюцца на паліцах кнігарняў, таму лепей не цягнуць з набыццём чарговага тома, — упэўнены (тут ужо даверцеся вопыту бібліяфіла са стагам), ніякая буквіністычная крама з цягам часу не зможа вам у гэтым дапамагчы. Тое ж, што нацыянальная Энцыклапедыя становіцца сёння неад’емнай часцінкай нашага жыцця, — відавочна.

Уладзімір ГЛУШАКОЎ.

Медалісты выбіраюць беларускую мову

Берасцейшчына з прычыны яе геаграфічнага становішча, асаблівай гістарычнага развіцця і пры сённяшняй палітыцы двухмоўя, здавалася б, не самы прыдатны рэгіён для ўмацавання пазіцыі беларускай мовы. Але ўжо самыя першыя вынікі ўступных экзаменаў у Брэсцкі дзяржуніверсітэт засведчылі, што ў нашай нацыянальнай мовы тут неаблага будучыня. Сярод абітурыентаў філалагічнага факультэта найбольш тых, хто абраў спецыяльнасць “беларуская мова і літаратура”, “беларуская мова, літаратура і гісторыя”, “англійская і беларуская мовы” (конкурс тут складае ад двух да чатырох з паловаю чалавек на месца). І ў іх ліку — 46 выпускнікоў-медалістаў. Зрэшты, і на іншых аддзяленнях і факультэтах велімі многія выбралі пісьмовы экзамен па беларускай мове.

«БЕЛАРУСКИ ДАЙДЖЕСТ»
ЧАКАЕ ВАШАЕ АХВЯРЬІ

Васіль ГРОДНІКАЎ

Мужыкі-сталічнікі, дазвольце даць вам адлуп,

або Чаму некаторыя лідэры з кепскім зрокам набіваюцца вяскоўцам у павадыры

Народная
Воля

Больш за дзесятак лідэраў розных партый, рухаў, прафсаюзаў, сабраўшыся на адну старонку ў "Беларускай газеце" (13 ліпеня г.г.), ледзь не наперабой выказвалі свае запаведныя думкі "о положении в сельском хозяйстве, необходимости и направленности реформ". Накінуўся я на гэтую чытаніну, як галодны на хлеб, а пасля аж жахнуўся: хто — у боб, хто — у гарох! І нешта падказала мне зняць грэх з душы за працяглае маўчанне па гэтай тэме, у якой жыву, "купаюся". Таму што не мог ужо ўтрымацца: жаўлакі на скронях хадунюм хадзілі, рука па калене б'е, брыдкі сялянскі лексікон на язык лезе... І вырашыў я гэтым панам даць адлуп. Ну, адлуп не адлуп, а паглядзець на тыя "положения", "необходимости" і "направленности" са свайго вясковага падворку. Праўда, хоць і не раўняе тытулы тытулам тых мужыкоў-сталічнікаў і пагорак мой не дужа высокі, чым іхнія званіцы, затое я бліжэй за іх да "необходимости" і "направленности" реформ, пра якія, рассяўшыся, пэўне, на мяккіх канапах, баяць сталічныя павадыры.

Седзячы на прызбе і пыхкаючы самакруткай (ганяныя чыгарыты прадаюць у час уборкі толькі механізатарам), буду баяць я і вам, і тым панам пра тое, што непакоіць нас, вясковых жыхароў. Можна, і пачуюць тыя лідэры. А калі не пачуюць, то і на гэта ёсць "аб'ектыўныя" прычыны: званіцы нашых павадыроў звычайна такія высокія, што адтуль можна толькі слухаць, а не чуць...

Якая птушка, такі і галасок

Дык каму ж першаму даць адлуп? Таму, хто — у боб, ці таму, хто — у гарох? Кампанія гэтая падзялялася на два "направлення". Адны — за калгасы і саўгасы, але з навідазненнем адпаведнай касметыкі. Другія — за расшчэпленне. Праўда, ні ў адных, ні ў другіх амаль нічога не гаворыцца аб "направленнях", аб тым, што ж трэба такое радыкальнае зрабіць, каб нарэшце зняць з дзяржавы жабрацкую торбу з надпісам: "Харчовая праграма". Канешне, на адной газетнай паласе гэта табе не на калгасным полі, дужа не разгонішся. Але ж...

Давайце зірнем на пазіцыю тых, продкі якіх некалі з рознымі "галавакружэннямі" правялі слабую на ўвесь свет калектывізацыю, — камуністаў. Справадзіла, на мой погляд, сказаў лідэр расійскага "Яблыка" Р.Яўлінскі: "Там, дзе шмат камуністаў, там мала хлеба". І вось як мяркую адзін з лідэраў ПКБ, вучоны чалавек Васіль Новікаў: "Толькі што мы верылі і будавалі адно, а сёння разварочваемся на 180 градусаў і гаворым: усё аддаць!"

Цікавая думка. Вось знайшоўся б тады, падчас усеагульнай калектывізацыі, такі разумны чалавек і сказаў бы: "Браточкі, што ж вы робіце? Што ж вы пад адзін грэбень усіх і ўсё загняеце ў калгас? Што ж вы ўсіх заможных і працалюбовых сялян пайменавалі кулакамі, адну палову з іх топіце ў крыві, другую — выкідаеце з дзецымі ў глыбокія снігі Сібіры і тундры? Што ж вы ліквідуеце кулацтва як клас, а разам з ім пускаеце на згубу не толькі сямяло, але і лепшыя якасці селяніна — працавітасць, зацікаўленасць у сваёй працы, дбайнасць пра ямяло і любоў да яе?"

Так пачынаўся той канец, які неадступна крочыў разам з бальшавікамі-камуністамі на працягу

ўсяго "прагрэсіўнага шляху развіцця сацыялістычнай сельскай гаспадаркі". Сёння і камуністы і іх спачувальнікі з ліку "арцельных актывістаў" — сённяшнія вясковыя пенсіянеры і маладая "атава" — прыхільнікі "камуністычнага ўкладу" вясковага жыцця" ясна бачаць адно: шлях быў выбраны няправільна. І няхай сабе некаторыя артадаксальныя вучоныя і сёння яшчэ сівярдаюць, што ў свой час калгасы адыгралі, асабліва ў час вайны, сваю становачую ролю, — скажу прама: гэта прапагандысцкія выкрутасы з мэтай апраўдаць памылковую і надзвычай згубную палітыку камуністаў у вёсцы. Былі, вядома, і бязбедныя гады, але заўсёды прадукцыя сельскай гаспадаркі па сабекошце намнога перавышала сушэтна дапушчальныя нормы затрат на яе вытворчасць.

І сёння адзін з лідэраў беларускіх камуністаў В.Новікаў не стамляецца сівярдаць: "Тое, што прыватная ўласнасць — панаванне ад усіх бедаў, гэта, выбачайце, чарговае глупства".

Нагадаю, хоць, як кажуць, гэта і сякера пад лавай, але пры дапамозе гэтага "глупства" земляробы-землеўладальнікі на Захадзе паставілі справу так, што і раней, і цяпер не ведаюць, куды збываць мяса, малако, хлеб... (От, нам бы іх клопаты!) А гэтага "глупства" ў іх каровы, што даюць больш за нашых разы ў тры малака, выбракоўваюцца як нізкадойныя і здаюцца на мясабойню. Бычкі і парсючкі нагульваюць такое прыбыўленне ў вазе, што нашым калгасным худобам і не снілася. Зямля родзіць у два-тры разы больш умалотныя ўраджай, чым нашы бяскарыінныя арцельныя нівы. Там — новыя тэхналогіі, высокая культура земляробства і жывёлагадоўлі, дабыткі навукі, уласная зацікаўленасць. А ў нас да сённяшняга дня правяць балы старшынёўскі і брыгадзірскі мат-перамат, страх калгасніка перад начальствам, нехайныя адносіны да працы. Вечная нястача грошай, угнаенняў, тэхнікі, культуры сельскагаспадарчай вытворчасці, як дрыгва, засмоктваюць вёску на самае дно.

Дык там, значыцца, глупства, а мы — самыя разумнейшыя на свеце? Давайце, нарэшце, перастанем цягнуць і скажам адкрыта: не, гэта там — "галавасцікі", а мы — "вушасцікі". Там галавой думаеце, а мы толькі вушамі, гэта значыць, слухаем і робім тое, што нам скажа начальства на рэспубліканскіх селектарных нарадах, з экрану тэлевізараў, з радыёперадач і нават з верталётаў, нарэшце, з тэлефоннай трубкай ад раённай "вертыкалі".

Ну, давайце ўспомнім, як камуністы спрабавалі быць больш разумнымі. Памятаеце, як колькі стымулявалі вёску да большай вытворчасці прадукцыі? То ўзбуйнялі, то драбнілі калгасы, потым прыдумалі саўгасы, плацілі натурай, потым аднымі "палачкамі", затым грашыма, грашыма ўперамешку з натуральнай, брыгады драбнілі на звонкі, уводзілі гасразлік, саўгасы ператваралі ў калгасы, адпускалі ланцужок "свабоды", загнялі ў рынак, спрабавалі акцыяніраваць...

Але гэтага, выходзіць, мала. Камуніст В.Новікаў прапануе вышэйшаму начальству: "Няхай бы паспрабавалі праводзіць эксперыменты ў розных гаспадарках з розным узроўнем развіцця вытворчасці, каб вызначыць, што

усё-такі лепш".

Ну, браточак вы мой, камуніст! Колькі ж можна эксперыментавать? Гэта ж усё-такі не мышы і не жабы, а жывыя людзі! Вы ж вучоны, вы ж гэта павінны ведаць. Але, заблудзіўшыся ў развагах, спадар В.Новікаў прыходзіць да "арыгінальнай" высновы: "Што датычыцца сённяшняга дня, — гаворыць ён, — калі невядома, што мы пабудавалі і што будаваць далей, на мой погляд, трэба захаваць тое, што ёсць. Як кажуць, "не до жиру, быть бы живу".

Вось, аказваецца, што сёння хвалюе перш-наперш камуністаў: філасофскае разуменне таго, што ў палітычным аспекце мы лабудавалі: рынковае сацыялізм, дзікі капіталізм, памяркоўны капіталізм з цывілізаванай фізіяноміяй і сацыяльным выглядам?.. Вось вызначым, аказваецца, палітычны шлях і тады... Тады ўжо накармім краіну! Тады і каровы будуць ахвотна і многа даіцца, жывёла нагульваць добрую вагу, перастане здыхаць скацінка, мужыкі перастануць піць красці, калгасныя палеткі закрасуюцца стопудовымі ўраджаямі. Галоўнае, якой дарогай вы ідзяце, таварышы?! Але, як той казаў, не спяшайся, каза, у лес: ваўкі твае будуць!

Спадар В.Новікаў яшчэ лічыць вар'янтам "выводзіць сёння сельскую гаспадарку на свабодны рынковае рэйкі". Але чаго варта яго наступная заўвага: "Тыя, хто сёння гаворыць аб тым, што калгасы і саўгасы — учарашні дзень, нічога не прапануюць узамен!" І тут жа раіць: "Сёння трэба зрабіць так, каб не развалілася тое, што ёсць. Жыццё пакажа, што эфектыўней".

А далей яшчэ цікавей. "Накармілі фермеры краіну? Ва ўсякім выпадку сёння — не, гэта толькі прэса пастаралася раздуць усялякія гісторыі пра іх... Але чалавека трэба зрабіць уласнікам і не проста ўласнікам, а ўласнікам па яго працаўладанні (я не разумею. А вы? — В.Г.). Каб чалавек быў зацікаўлены ў сваёй працы, каб ён быў гаспадаром з вялікай літарой".

"Канкрэтных" прапаноў — пад самую вяззку. Лозунгаў і заклікаў — гэта, мусіць, пане-камуністы па звычцы, — кінута таксама не шкадуць. І, як гэта часта бывае ў палеміцы, пераблытана капуста з іржышчам. Адным словам, як у тым каламбурі: на тое лета, пасля абеда, гэткаю парою.

Не буду вас, паважаныя чытачы, доўга мучыць чытатамі камуністычнага лідэра, а толькі прывяду канцоўку яго роздуму: "Навука павінна быць флагманам! Яна павінна вызначаць: куды і як ісці... А што датычыцца наогул сітуацыі ў сельскай гаспадарцы, то не такая яна ўжо ахавая, каб гаварыць, што наступіў канец свету. І потым жа канец — гэта пачатак нечага..."

Ну, як той казаў, прыехалі, злазы! Што тут скажаць? Андрэй Кузьму — родны Хведар...

Колькі было эксперыментаў, спроб, колькі з'елі навукова-даследчыя інстытуты грошай, каб паказаць дарогу сляпым і неразумным сялянам! Колькі з'ездзай, пленумаў, партыйна-гаспадарчых актываў і розных іншых "калектыўных галоў" вызначалі "основные направления" развіцця

сельскай гаспадаркі па калісцці няправільна вызначаным шляху да камунізму! Але і гэтага мала. Аказваецца, па-камуністычнаму шлях яшчэ канчаткова не вызначаны і яго зноў трэба шукаць метадам спроб і памылак, эксперыментамі і вопытамі над людзьмі. Так і хочацца спытаць: паночак, а калі ж нашым людзям можна за стол сесці і добра паесці? І чуюцца ў адказ: пачайце, ганчар у чарапку есці варыць!

Сёрбай юшку — на дне гушча!

Мне надзвычай цікава было ведаць думку старшыні Беларускага савета калгасаў Антона Юнцэвіча, саюз якога мае не апошнєе дачыненне да той палітыкі, якая давала свае арцелі "да ручкі". Якой жа ён, яго саюз і "саюзнікі" бачаць перспектыву калектывнай гаспадаркі?

"Іх (калгасы. — В.Г.) нармальнае далейшае развіццё магчыма толькі пры правільных узаемаадносінах вытворчасці з цаной на рэалізацыю калгасамі прадукцыі. Цана павінна стымуляваць вытворчасць".

Ну, а калі не стане стымуляваць? Было ж такое і неаднойчы!

Зноў чарговы эксперымент: павялічыць цану на сельскагаспадарчую прадукцыю. Я разумею, што сённяшні непарытэт цэн — гэта быццам намысленая вярхоўка на шыі калгасаў і саўгасаў. Але, дапусцім, узвінілі цэны да ўзроўню прамысловых тавараў. Каўбасу, якую так любіць наш электрат, паднялі да 700—800 тысяч, мяса — да паўмільёна, малако — трыста тысяч за літр, бульба — столькі ж, хлеб па сто пяцьдзесят тысяч. Ну, і што з таго? На першым часе калгасы і саўгасы вольна ўздыхнуць, набудуць новую тэхніку, паліва, угнаенні, хімікаты, насенне. Магчыма, дзе-нідзе прыйдуць на найноўшыя тэхналогіі, значна павялічыцца зарплата калгаснікаў. А як жа быць пенсіянерам? А бюджэтнікі, асабліва настаўнікі, медыкі, работнікі культуры, сацыяльнай сферы і паслуг з іхнімі мізэрнымі зарплатамі? Ці не будзе гэта такім жа "шахцёрскім" эксперыmentам, што некалі выклікаў у Расіі ланцужовую рэакцыю па росце і дысбалансе цэн і зарплат? Хто бліжэй да місці, той і сёрбае? Значыць, па А.Юнцэвічу, мы, падаткаплацельшчыкі, акрамя бюджэтных уліванняў у калгасна-саўгасную эканоміку, павінны падтрымліваць яе яшчэ коштам харчовых тавараў? Не, браточкі, хто не ўтрымаўся за грыву, таму і хвост не дапаможа!

Да таго ж, што надзвычай важна, застануцца незапатрабаванымі галоўныя фактары зацікаўленасці селяніна ў павелічэнні вытворчасці — уласны інтарэс і свабода. Без іх, я ўпэўнены, па-ранейшаму на вёсцы будуць піць-гуляць, красці (магчыма, і будуць расці ў адпаведнасці з ростам даходаў і забяспечанасцю гаспадаркаў), асабістай зацікаўленасці, асабліва ў самага калгасніка, як не было, так і не будзе. Будзе панаванне нязменна галоўны і, здаецца, вечна жывучы (пакуль існуюць калгасы) прыныцп: "Тваё, маё — калгаснае".

Спадзяваючы на тое, што калі ў калгасах будуць больш плаціць, то тады чалавек стане больш працаваць, — дарэмнага надзея. Калгасы і саўгасы, іх арганізацыя працы, іх галоўны прыныцп, іх антысялянская ідэалогія — вось той глыбокі роў, які адгароджвае "сваё" ад "нашага", а "наша" — ад зацікаўленай і свабоднай стваральнай працы, ад ініцыятывы, старання, перажывання за вынікі ўласных намаганняў. На жаль, у гэтых якасцях шмат хто з павадыроў не бачыць вышэйшага сэнсу, па-бальшавіцку спадзеюцца на прыныцп: не хочаш — прымусім!

Я пераканаўся ў адным: пакуль чалавек (я маю на ўвазе толькі вясковага жахара) будзе

ведаць і разумець, што "ўсё вакол калгаснае, усе вакол — маё", ён будзе калгасным парабкам, "вінішам", "пешкай", безыніцыяўным і абіякавым выканаўцам распараджэнняў вышэйшых "настаўнікаў". І калы гэтай ужо "перафармаванай" кармушкі зноў будуць жыраваць, як быкі на бровары, усякія звеннявыя, памочнікі брыгадзіра і брыгадзіры, рахункаводы і іх памочнікі, розныя іншы "чынавенскі" люд. І з'ядуць усё, і прап'юць, і параскрадаюць, і прафукаюць... Астатняе, што застанецца, пакінуць калгасным парабкам, параішы напаследак: "Сёрбайце юшку — на дзе гушча!".

Наўжо гэта цяжка зразумець, пралічыць, прадугледзець, ведаючы (спадзяюся) сутнасць вясковага жыцця і яго філасофію, адносіны начальства да сялян і сялян да начальства, "свайго" і "нашага". Думаецца, калі калгаснік наб'е кішэні грашма, то ў яго зменіцца тая філасофія адносінаў да працы ці стане больш зацікаўленым яго погляд на калгас? Не, і яшчэ сто разоў не! Калгас быў, ёсць і будзе крыніцай, дзе можна, не з'язджаючы з наседжанага месца, зарабіць такую-сякую капейку, украсіць на выпіўку, папоўніць свае прыпасы і працаваць, "валяючы ваньку". Таўкач заўжды муку пакажа!

Пры сустрэчы з аграрнікамі і ў прыватнай перапісцы з імі мяне спрабуюць пераканаць, што, маўляў, ліквідаваўшы непарытэт цэн на сельскагаспадарчую прадукцыю, справы пойдуць значна лепш. Згодзен, пойдучы лепш, але гэта не вырашае застарэлую, а таму і звыклую праблему, — сабекошт вырабляемай прадукцыі. Выкажу думку, якая, спадзяюся, засядзе ў горле не аднаго аграрніка. А ці варта, скажам, павялічваць закупачныя цэны на малако, калі гаспадаркі не жадаюць, не могуць (або ёсць іншыя прычыны) паліпшаць дойныя статак, павялічваць такім чынам удоі ад кожнай каровы да сярэдняеўрапейскага ўзроўню? Ці будзе стратным малако, калі яго будуць надойваць ад каровы не па 2—3 тысячы літраў у год, як цяпер, а скажам, па 7—8 тысяч літраў? А ўкраінішчы галандскую тэхналогію па адкорме тых жа свіней, пры якой прыбаўленне ў вазе ў 2,5 раза большае, на столькі ж скарачаюцца тэрміны адкорму. А з хлеба, бульбай, гароднінай? Хіба наш кліматычны пояс чымнебудзь асабліва адзінваецца ад польскага, літоўскага, даўскага, нямецкага?.. Цяжка?.. А як жа! Цяжка! Але трэба! Увесь свет бярэ сёння не колькасцю, а якасцю, якая потым ператвараецца ў колькасць. А ў нас па-ранейшаму, вобразна кажучы, зайцы полегнаць ды коні такія дагледжаныя, што на выгане вароны на спіны садзяцца.

Усё гэта, асмелюся сівярджаць, амаль усім нашым калгасам і саўгасам (дапуская толькі рэдкія выключэнні) не пад сілу. Гэта пад сілу толькі прыватнікам, людзям, якія пакладуць на гэтыя ноу-хау ўласныя, кроўныя грошыкі. А тыя сродкі, што дае арцелям дзяржава "на падтрымку штаноў", яна ж і кантралюе — толькі для таго, каб не спаўзлі ні "штаны", ні "споднікі". Пры такім вядзенні спраў у сельскай гаспадарцы мы заўсёды будзем шчаслівыя на ўзроўні адпаведнага выслёў: "Ёсць хлеб і да хлеба, то дзякуй Богу!" А ці ж гэта тая планка, да якой трэба цягнуцца? Калі ж справы будуць ісці так або прыкладна так, то нашы дзеці і ўнукі будуць толькі тое і рабіць, каб зарабляць грошы для нашых арцеляў на тое, каб у іх не спадлі ні "штаны", ні "споднікі". А дзяржава і надалей будзе "стаць на вушак" у час сябвы, касьбы, жніва, уборкі бульбы, зімовастойлавага перыяду, аддаючы шмат сіл і трылёны рублёў на падтрымку грамадскага сектара. І не будзе ніякай увагі прыватнай частцы, якая ўжо сёння дае амаль палову прадуктаў харчавання.

Чамусьці ў галаву прыйшло параўнанне: Анціп замест таго, каб схадзіць у лазню, трэцца аб вушак, апраўдваючыся, што дужа чухаша любіць. Што, дзяржаве няма дзе больш сіл прыкласці, а толькі і клопату пра надой, прывагі ды барацьбу за хлеб? Даручыце, панове, гэты селяніну. Ён без вайшай дапамогі і падказак зробіць усё найлепшым чынам.

Я не думаю, што спадар А.Юнцэвіч гэтага не ведае ці не разумее. І тым больш для мяне незразумелым з'яўляецца наступны тэзіс: "Эканоміка калгасаў не можа больш нармальна існаваць ва ўмовах надзвычай жорсткага адміністрацыйнага ўціску (А пры проста жорсткім або бліжэй да таго, выходзіць, можа? — В.Г.). Эканамічная самастойнасць гаспадарак па законах рынкавай эканомікі — вольна больш кароткі шлях выхаду з сённяшняга крызісу на вёсцы".

А памятаеце, што сівярджаў спадар-камуніст В.Новікаў: "Я лічу, што гэта вар'яцтва — выходзіць сёння сельскую гаспадарку на свабодныя рынковыя рэйкі".

Цяжка сказаць, хто з іх — у боб, хто — у гарох, але бачу, што абодва, бедлагаі, заблудзіліся: дарога недзе блізка, ды туман густы.

Але спадар старшыня А.Юнцэвіч працягвае ісці па "цаліку": "Калгасу патрэбна сапраўдны гаспадар (Значыць, сённяшня старшыня калгасаў, якіх аб'ядноўвае Саюз, ужо гаспадары не сапраўдныя. — В.Г.). Ім можа стаць арандатар-кіраўнік на правах уласніка, скажам, на 10 год, з жаданнем працаваць на вышэйвыкладзеных умовах (г.зн. пры павышэнні цэны на сельскагаспадарчую прадукцыю і пры рынковых адносінах. — В.Г.).

Ну, вольна табе і на! Не кіем, дык палкаю — адной паганялка! Тут, браточкі, той выпадак, што фурман, можа, і добры, ды коні не вазучы.

Куды шыя — туды вочы

Але больш за ўсё мяне пацешыў старшыня Рэспубліканскай партыі працы і справядлівасці Анатоль Няталькін. Апавядаючы пра сваю вандробку ў Расію, ён расказвае, што, едучы "ад Масквы да Ленінграда (Санкт-Пецярбурга. — В.Г.), праздзяючы міма Бранска, Арла, я не бачыў ніводнага засеянага поля. Разумею, ніводнага! Так, на агародах, у вёсках яшчэ нешта расце, аднак калгасныя палі зараслі травой. Але як толькі мы пераехалі граніцу, зусім іншая справа — воку прыемна паглядзець".

Не ведаю, ці быў дзе яшчэ, акрамя Расіі, спадар А.Няталькін, але, мусіць, ён не падумаў пра тое, што замест 60—80 цэнтнераў збожжа з гектара мы збіраем толькі 25—27. Бульбы з гектара выбіраем 100—120 цэнтнераў замест 300—400. Надоем ад каровы ў 2,5 тысячы літраў малака радуемца, як дзеці (kozy даюць больш!). Сена да новага выпасу шмат у якіх гаспадарках не хапае, часам цялят выменьваюць на гнілую салому, каб не даць да вясны паздыхаць жывёле. Не пароду паляпшаем, а выконваем распараджэнне прэзідэнта павялічыць на 10 працэнтаў палову калгаснага статаку, выменьваючы ў калгаснікаў цёлачак ад непрадукцыйных кароў на сена, салому, на тое, што ў каго застаўся.

Дык чаго ж гэта ў некаторых лідэраў, як і ў кіраўніцтва дзяржавы, вірус славянскай інтэргавіі скрыўіў шыю толькі на Усход? У добрым і ў дрэнным звяртаем увагу толькі на Расію. А ніхай бы пабываў той жа спадар А.Няталькін у Польшчы, Літве, Фінляндыі, Даніі... Ды і не веру я гэтаму "вандроўніку". Яго ўсходні вектар прымушае замоўчваць той факт, што вольна ўжо трэці год Расія не збіраецца купляць хлеб за мяжой, абыходзіцца сваім, а мы і сёлета рыхтуем свёрны пад замежны ўрад-

жай. Ды і наогул, мне так думаецца, сёння ў нас такое становішча, што к'яры і не варта радавацца, параўноўваючы сябе з вёскамі Расіі, а лепей схадзіць за галаву, прымеркаваўшыся да фермерскага Захаду. Пара ўжо нарэшце зразумець: волат — не гарэлка, а кума — не жонка.

Але, выходзіць, не такая ўжо гэта простая справа. "Той шлях, якім сёння ідзе Русь, — працягвае спадар А.Няталькін, — да добра не даядзец. Гэты метад — не для нас. Прыватнік не ў стане сёння падняць зямлю".

Вольна і гэты, як той камуніст В.Новікаў, туды ж. "Прыватнік не ў стане..."

А ці спрабавалі вы? А хто-небудзь ці дапамог прыватніку хоць бы палавінай таго, што ідзе сёння на "падтрымку штаноў" нямоглым калгасам? Фермеру, прыватніку — кукіш, і той без масла. Ні крыўтаў, ні зямлі, ні волі. А ён, прыватнік, сёння без усякай дапамогі з боку ўлады значна выйграе ў дзяржсектара. Нагадаю, амаль палову сельгаспрадукцыі дае прыватны сектар. Што, гэтага не ведае спадар А.Няталькін? Ведае. Ніхто не стаіць у селяніна-прыватніка над душой, ніхто не будзіць яго, каб ішоў на працу, ніхто не падказвае, калі трэба сеяць, касіць, убіраць, уцяпляць кароўнік, якога і колькі назапасіць насення... Ён усё робіць сам. Яму не патрэбна ні шматтысячная "вертыкаль", ні дзяржкантроль, ні "настаўніцкі-селекцыйны", ні ўпаўнаважаны раённай адміністрацыі. А з'явіўся бы каторы з гэтых "грамадзяў" на яго падворак з падказкамі, то паслаў бы яго прыватнік туды, куды Макар цялят не ганяў...

"Канешне, калгасы сёння — анахронізм, — заўважае спадар А.Няталькін, — Але гэта не значыць, што трэба поўнасьцю разгавяць калгасы і саўгасы — калі іх разгавяць, мы застанемся без кавалка хлеба".

Наколькі мне вядома, у апошнія гады ўсе, акрамя аграрнікаў, сівярджаюць: ніхай існуюць эканамічна моцныя калгасы, але паралельна дайце магчымасць развіцця прыватнаму сектару — фермерам, прысвядзібным участкам. Рынак, калі ён працуе па-сапраўднаму, вызначыць кожнаму сваё месца: адным — жыццё, іншым — малітву за ўпакой. І толькі не трэба акуня вучыць плаваць. А то развалася цэлая зграя "настаўнікаў", адзін другога разумнейшы, а карысці ад іх — ніякай, затое шкоды хоць адбаўляй. І за гэта дзяржава яшчэ выдае ім немалыя аклады. Каб падзілілі і развіталіся. На мой погляд, трэба толькі палітычная воля, каб даць селяніну сапраўдную свабоду (у першую чаргу — эканамічную), і не стане тады ў нашай краіне аўралаў, бітваў за новы ўраджай, надзвычайнага становішча ў час ўборкі хлеба і бульбы, не будзе балець галава ў нашых дзяржаўных "дзяцлаў". Але чаму ўлада гэтак скупіцца на волю для селяніна? Наўжо вольнае сялянства гэтак небяспечнае для рэжыму? Выходзіць-такі, што небяспечнае, калі гэтак раскашэльваецца на трылёныя латы для паловы ад агульнай колькасці стратных калгасаў і саўгасаў.

Па сакрэту ўсяму свету

На Гродзенскай нарадзе па пытанні аграрна-прамысловага комплексу прэзідэнт заявіў: калгасы і саўгасы з'яўляюцца асновай дзяржаўнай ўлады на вёсцы. А некалі, помніцца, на старонках часопіса "Беларусь" (№3 за 1991 г.) дырэктар саўгаса А.Лукашэнка быў такім радыкалам, такім заступнікам сялянства, гэтак хацеў даць калгаснікам зямлю і волю!...

Даў, называецца... Выходзіць, што мужыкі-сталічнікі са сваёй званіцы бачаць лепш, чым селянін са свайго падворку?

Адуць, з той высокай званіцы, па праўдзе кажучы, гэтага

мужыка і не відаць. Хто ведае, можа, дужа высачэнная тая званіца, а можа, сядзяць там падслепаватыя мужыкі-верхагледы?

Атрымліваецца, што дзяржаве, уладзе, рэжыму, не хочацца губляць рычаг уздзеяння на вёску. Няма расшчучы ні ў прэзідэнта, ні ў прэм'ер-міністра, ні ў міністра-аграрніка змяніць карэнным чынам жабрацкае становішча сялян. Можа, таму, што па-ранейшаму дзейнічае бальшавіцкі прынцып — кіраваць усім без выключэння. Шкада губляць сельскі электрат, які і сёння дастаткова не разабраўся (а можа, і не хоча разбірацца) у прычынах, якія клешчамі трымаюць яго на мяжы прыгоннага права. Дапускаю, што ва ўрадзе няма дастатковай упэўненасці, што там могуць справіцца з такімі рэформамі. Выгадней трымаць вёску на кароткім ланцужку. Затурканая, сонная, п'яная, існуючая, як у перыядзе сярэднявечча, яна ў палітычным плане не ўяўляе для ўлады небяспекі. А вольна выйдзе вёска з крытычнага застою, прарэчцеца дзякуючы рынку і волі, і тады селянін адлуче сябе сапраўдным гаспадаром. А з гаспадаром, вольным і самастойным, рэжыму ў такіх гульнях, як сёння, гуляць рызыкаўна.

Той-сёй можа сказаць, што ў вёсцы амаль не засталася людзей, якія б маглі стаць фермерамі, тымі гаспадарамі, якія маглі б дапамагчы калгасам і саўгасам нарэшце накарміць краіну. Так, застаецца мала. Дык што — чакаць, пакуль яны ўсе павыміраюць? Няма ахвотнікаў — няма праблемы? Давайце зробім стаўку на тых, хто яшчэ ёсць. Ну, дайце ім зямлю, дапамажыце на першым часе, удыхніце ў іхнюю душу надзею (вытраўляць усё з душы ў нас навучыліся), кінце зерне спадзеўкі маладым і здольным, што могуць вярнуцца з горада ў вёску. Ну, нешта ж трэба рабіць?! Ну, рабіце што-небудзь! Што ж вы, мужыкі-сталічнікі, даруйце, як баран у новыя вароты, упёрліся ў калгасы і саўгасы? Хоць спяваць пра шматукладнасць нашай эканомікі. Перастаньце, нарэшце, дрынкаць языкамі, а бярэцеся за справу!

Мне можа той-сёй запярэць: не ўсе з прыватнікаў змогуць як след абрабляць зямлю. Згодзен, не ўсе. Дапускаю нейкую долю браку. А сённяшня калгасы і саўгасы? Ці ўсе яны бдайна адносіцца да зямлі? Яны засяваюць усё палі, але шмат гаспадарак збіраюць ураджай з 70—80 працэнтаў плошчы. На астатняе не хапае ні сіл, ні тэхнікі. А якія страты пры ўборцы?! Чамусьці сёння афіцыйныя ўлады гэтага не ахці як заўважаюць. Быццам так і трэба: дзе п'юць, там і л'юць. А ці можаце вы ўявіць сабе прыватніка, які гэтак жа нехайна адносіцца да вырашчанага ўраджаю? Не! Спасылкі аграрнікаў на тое, што прыватнік бярэць бы пагубіць зямлю, — гэта прыцягнутыя за вушы прычыны, якія нібыта тлумачаць, чаму ў нас на вёсцы не развіваецца прыватны сектар да ўзроўню таварнай вытворчасці. Адны (аграрнікі) ставяць палкі ў колы, падманліва сівярджаючы, што самі сяляне не хочуць браць зямлю, другія (вясковыя) — усё больш і больш страчаючы надзею набыць статус сапраўднага гаспадарка, набываючы з дапамогай дзяржавы статус прыгоннага селяніна. Што сёння не з вялікай ахвотай сяляне бярэць зямлю, то ўсё тут зразумела. Дзяржава на заканадаўчым узроўні не гарантуе селяніну надзейнасць ягонага становішча і не заахвочвае яго памкненні. Сваёй аграрнай палітыкай яна паставіла хлебараба ў вечную залежнасць ад калгаса. Гэта тупік, з якога трэба тэрмінова выбірацца. Як? Сёння ўжо цяжка адказаць на такое пытанне. У сёлённяе жніво прэзідэнт, інспекцуючы ўборку ў Слуцкім раёне, выказаўся адназначна: мы выбралі калгасы і саўгасы. Хто "мы", няцяжка здагадацца. Дык хто ж сёння асмеліцца ўзяць у

дзяржавы кавалак зямлі, калі прыарытэт па-ранейшаму аддаецца арцелям? Селянін — не дурань: ён разумее, што ў такой палітычнай сітуацыі, дзе зноў правяць бальшавікі, прэзідэнцкія ўказы і дэкрэты, мясцовыя "чырвоныя памешчыкі", дзе законы і Канстытуцыя наогул нічога не значаць для ўлады, дзе сёння так, а заўтра гэтак — рызыкаваць вельмі небяспечна. Светлая мара ў любы час абярнецца бядой.

І дзіву даецца, што старшыні калгасаў, лідэры-аграрнікі, члены ўрада і нават сам аграрнік-прэзідэнт пераконваюць селяніна ў тым, што грамадскі сектар на вёсцы — адзіная сіла, здольная ратаваць нас ад голаду. І ў дадатак даволі сур'ёзна сцвярджаюць, што ўсё гэта і ёсць аснова дзяржаўнай улады на вёсцы. Здаецца, і пісьменныя мужыкі ў сталіцы, а ці то знарок, ці то ад прыроды такія "мондрыя", што так і стараюцца пад выглядам ратавальнікаў яшчэ больш утапіць вёску ў прыгонніцтве.

Што калгасы і саўгасы ў будучым не накормяць нас, то гэта, акрамя прэзідэнта і ўрада, разумее цяпер кожны. А вось што арцелі — аснова дзяржавы, то гэта варта было трымаць пад сакрэтам. Не, не таму, што гэта дзяржаўная тайна, а таму, што гэта, выбачайце, дзяржаўнае глупства. А такое напаказ выстаўляць не трэба.

Так што, мужыкі-сталічнікі, не займайцеся вы словабудствам, а знайдзіце сабе больш карысную для вёскі справу. Хто б дзяцла ведаў, каб не яго доўгі нос! А хто думае, што раскажаў я вам пра жураўля на хвой ды пра грушы на вярбе, не пагрэбуйце, прыязджайце да мяне на вёску. Я з мясцовымі мужыкамі павяду вас па хатах, па падворках, на палі сялянскія і арцельныя, а потым вернемся ў маю хаціну і ў ахвотку нагаворымся пра "положэння і накіраванасці" на вёсцы. Будзем успамінаць не Сен-Сімона, як спадар В.Новікаў, а дзядзьку Хведара і цётку Марылю, якія, як і іх далакія продкі, па-ранейшаму трасуцца над кожнай капейкай, прагінаюць спіны і калені перад "чырвонымі памешчыкамі". Успомнім, што носяць яны да гэтага часу яшчэ сталінскіх часоў салдацкія, латаныя-пералатаныя бушлаты і клееныя-пераклееныя гумавыя боты. Што іх ад непаспешнай работы на калгас і ўласную гаспадарку заўчасна згорбіла старасць і абступілі розныя хваробы. Што ад штодзённай п'янкі даўно белы свет здаецца шэрай ночкай, доля ператварылася ў ліха, а жыццё — у існаванне ссыльнага катаржніка.

Вернецца дамоў зусім іншымі людзьмі...

Прыязджайце!..

в.Мазалі

Маладзечанскага раёна.

Ці пападзе Літва ў другі этап пашырэння НАТА?

Прэзідэнт няўрадавай арганізацыі ЗША "Камітэт за пашырэнне НАТА" Брус Джэксан, які гасіць у Вільнюсе, не сумняваецца, што Літва пападзе ў другі этап пашырэння Паўночнаатлантычнага альянсу, паведаміла ў БелТА літоўскае інфармацыйнае агенцтва ЭЛТА. Аднак, паводле яго слоў, да гэтага часу невядома, калі пашырэнне НАТА будзе прадоўжана.

Пасля сустрэчы з прэзідэнтам Літвы Вільясам Адамкусам 7 верасня кіраўнік Камітэта за пашырэнне НАТА сказаў журналістам, што на Захадзе ніхто не сумняваецца: балтыйскія краіны трэба прыняць у альянс. "Цяпер ніхто не пытаецца "чаму". Існуе пытанне "як", — сцвярджае ён.

ЭЛТА-БелТА.

БЕЛАРУСКІЯ ДЗЕЦІ Ў СЛАВЕНІІ

Беларускія дзеці і старэйшыя ў лягеры Чырвонага Крыжа ў Славеніі.

Славенія... Маленькая, вельмі зялёная гасцінная краіна, з высокім узроўнем жыцця. Сярэднемесячная зарплата \$1000 даляраў, кожны славец мае машыну, кватэру, дом. Усё гэта можна набыць пад крэдыт за невялікія працэнты.

Тут, на беразе Адрыятычнага мора, у дзіцячым цэнтры Чырвонага Крыжа Славеніі гэтым летам прайшлі курс аздараўлення 85 беларускіх дзяцей з аслабленай імуннай сістэмай, бронхіальнай астмай, хронічнымі прастуднымі захворваннямі, павялічанай шчытападобнай залозай. Цёплае мора, басейн з марской вадою, паветра, настоенае на водары гаючых вечназялёных кветак, лавандзе і размарыне — сапраўднае райскае месца для нашых дзяцей. Большасць з іх — з сем'яў беларускай інтэлігенцыі, якія ніколі не былі за мяжой і нават на моры. Гэта Хрысціна Марачкіна, Вітаўт Купава, Марыся Янушкевіч, Адаўс Бяляцкі, Святлана Хатэнка і другія... яны любяць сваю Бацькаўшчыну так-жа моцна, як і іх бацькі...

Такі цудоўны падарунак яны атрымалі ад нашай зямлячкі з Амэрыкі Ірэны Каляда-Сьмірновай. Як і многія нашы суайчыннікі за мяжой, яна вельмі балюча ўспрыняла Чарнобыльскую трагедыю, што паставіла беларусаў на мяжу фізічнага выжывання. Японскія вучоныя прадказваюць, праз 3-4 пакаленні Беларусь больш існаваць не будзе... Таму спд. Ірэну асабліва хвалюе здароўе нашых дзяцей, бо ад яго залежыць лёс беларускай нацыі. Яна ведае, што сёння ў Беларусі няма практычна здаровых дзяцей, асабліва ў вялікіх гарадах. Спд. Ірэна — прэзідэнт фонду Ethnic Voice of America, даўні спонсар Чырвонага Крыжа Славеніі.

Асобай увагі заслугоўвае яе пляменьнік Жора Каляда. Ён фактычна зьяўляўся прадстаўніком Ірэны ў Славеніі і правёў вялікую працу па арганізацыі паездкі. Шчыра кажучы, я ў нейкі час сумнявалася ў выніку паездкі, калі даведалася, як складана яе аформіць. Але з дапамогай Жоры яна адбылася. І ў летніку ён выконваў абавязкі фінансавана дырэктара, перадаўніка розных мерапрыемстваў і экскурсыяў.

«Мы проста ў захапленні ад паездкі — расказваюць Таня Гарон і Андрэй Такіндаг, цікавыя экскурсыі, знаёмства з гістарычнымі мясціцамі, новымі сябрамі». Ім вельмі спадабалася паездка на возера, у якое, як у люстэрка глядзяцца вяршыні прылягаючых гор, скрозь блакітна-папрыстую ваду на 30 мэтровай глыбіні можна бачыць чародкі вялізных рыбаў, а пасярэдзіне на маленькім востраве ўзвышаецца царква XI стагоддзя. Таня і Андрэй вучацца ў беларускім мастацкім ліцэі. Як і большасць адпачываючых дзяцей, добра ведаюць беларускую мову, гісторыю Беларусі. Размаўляючы з аднагодкамі-славенцамі прыйшлі да высновы, што мовы і гісторыя нашых краін вельмі падобныя.

Маленькая Данута, якая з-за частай прастуды паўгода не хадзіла ў школу, да гэтага часу ў сваіх снах бачыць дарагіх пародзістых коней, якіх дзеці пабачылі пад час экскурсіі на конны завод XVI стагоддзя. Яна марыць паехаць на наступнае лета толькі ў Славенію...

Спадарыня Ірэна Каляда-Сьмірнова ў групу беларускіх дзяцей.

Вядома, што нашых хлопчыкаў вельмі ўразілі пачоры, дзе яны пабывалі і пазнаёміліся са сталакцытамі і сталагмітамі, падземнымі рэчкамі... А яшчэ яны часта ўспамінаюць спартыўны міжнародны спаборніцтва па плаванні, футбалу, у якіх каманда Беларусі заўсёды займала першае месца.

А ў канцы жніўня Спд. Ірэна, разам са сваім калегам Марыё, які родам са Славеніі, і вядомым нам усім М. Прускім наведаль галоўны офіс Чырвонага Крыжа ў Любляне, сустрэліся з дзецьмі ў лягеры, прывезлі падарункі і вітаміны. Пісьменніца Антаніна Хатэнка, адна з выхавальніц групы дзяцей, перадала гасцям з Амэрыкі беларускія сувеніры і сказала на развітаны:

— Ад імя усіх бацькоў, дзеці якіх не маглі нават марыць аб такім адпачынку, выказваем вялікую падзяку спадарыне Ірэне за тую высокародную справу, якую яна распачала ў гэтым годзе. Мы гатовы яе прадоўжыць і ў наступным годзе, але праграму побыту дзяцей за мяжой патрэбна распрацоўваць ужо цяпер і галоўнае тут — выхавацелі, а не выпадковыя людзі, якія звычайна суправаджаюць замежныя дзіцячыя паездкі».

Н. Пятухова

Ад Рэдакцыі: За працу, якую робяць спадарыня Ірэна Каляда-Сьмірнова і спадар Марыё Каўціч, належыць ім вялікая падзяка і агульная пашана. Добрая праца на карысць беларускіх дзяцей, спадзяемся, будзе прадаўжацца.

God Bless you!

Вечныя
брамы Нясвіжа

«Бярозка»

Упершыню я наведваю ў Нясвіж пешкі, як пілігрым. Вясэлай студэнцкай кампаніяй мы высадзіліся з электрычкі на станцыі Гарадзея і за некалькі гадзінаў адолелі пятнаццацікіламетровую адлегласць да былой рэзідэнцыі Радзівілаў. Цяжкія заплетнікі і чэрвеньская спека прыкметна-такі пазбавілі нас вандруніцкага імпульсу, але сустрэты на паўдарозе застылі ў вечных абдымаках дуб і сасна, што ўжо дзвесце гадоў сімвалізуюць вялікае каханне, аднавілі яго з новай сілай. Помнік прыроды аказваў на нас такое магутнае ўздзеянне, што рысу горада мы пераступілі, несучы сваіх спадарожніц на руках.

Роўна праз дзесяць гадоў я ехаў па той самай дарозе ў камфартным аўтобусе на традыцыйны фестываль камернай музыкі «Музы Нясвіжа», адкрываць які з прычыны непрыязды волатаў слова мусіў я. У галаве пачыналі паціху гучаць паланезы Агінскага, з якіх мелася складацца фестывальная праграма, але вока пільна прыглядалася да прыдарожных краўдзіваў. Вунь хутар, на якім мы папаўнялі запасы пітной вады. Вокны забітыя дошкамі, панадворак зарос ярка-зялёнай травой. Вунь яловы лясок, у якім мы тады бясстрашна спыніліся на начлег, вырашыўшы правярнуць на ўласны досведзе слухнасць народнай прыказкі, якая катэгарычна сцвярджала, што яловы лес прыдатны толькі для прадавання душы дыблуду. Раніцай мы пасаймікаваліся каля дагарэлага вогнішча і адзінагалосна вырашылі, што нашыя беларускія душы чамусьці не зацікавілі нячысцікаў і засталіся пры нас. Праўда, нейкі жартавівы лясун усё ж не пакінуў нас без увагі і непрыкметна засунуў у мой заплетнік пудовую смалістую калодку. Адпачыўшы і добра паснедаўшы, я пёр раптоўна пацяжэлы руksак кіламетры два, пакуль не агледзеў нячысцікавай дыверсіі.

Я хадзіў па Нясвіжы, і былыя ўражання нагортваліся на сённяшняе, перамешваліся з прачытаным у кнігах.

Дзесяць гадоў — імгненне для муроў, якія непарушна стаяць на працягу стагоддзяў. У знакітым радзівілаўскім замку сёння месціцца санаторый для асабліва заслужаных грамадзянаў Рэспублікі Беларусь. Мужчынаў сталага веку, якія носяць ордэнскія плакаты нават на казенных халатах, і бабулек-божых дзыхаючых чамусьці мала цікава былыя гаспадары палаца. Са сценаў санаторыя нахабна пазіраюць трохметровыя суровары і нахімавы, ствараючы ўражанне поўнага захопу родавага гнязда Радзівілаў аб'яднаным расійскім войскам. З якіх часоў і за якія заслугі вісяць тут партрэты военачальнікаў суседняй дзяржавы, высветліць не ўдаецца, але іхняя прысутнасць не абражае сённяшніх часовых насельнікаў замка. Праўда, паўтузіну расійскіх палкаводцаў у масіўных залачонах рамках супрацьстаяць шматлікай зборнай каманды беларускіх князёў і гетманаў, што стоўпіліся на карціне, якой адведзена сціплае месца ў біяграфіі. Прычым, за зялёным полем, на якім гаспадары даўжэзныя кіі, і Вітаўт, і Канстанцін Астрожскі сочаць ненадуральна выражанымі вачыма сына-назайбы Івана Грознага, з якім мастакоўскі пэндзаль абышоўся

таксама не дужа літасца.

Па рыпучым паркеце мы прыходзім афіядаі пакою і трапляем у былую камінную залу, пераабсталяваную пад сталуюку. Камін наўрад ці запальваўся апошнія паўвека, маўклівы і халодны, ён нібы аглух ад частага бразгання талерак. Паводле інвентару 1658 года ў замку налічвалася дванаццаць залаў. Мясце апаноўвае цікавасць — дзеля якіх надзённых патрэбаў выкарыстоўваюцца астатнія: рыцарская, мармуровая, гетманская, паляўнічая, залатая? Але адміністрацарка адмахваецца, маўляў, можа, вам яшчэ і падземную стайню паказаць? Расчаравана ўздыхнуўшы, ужо на ганку я прыгадаваў дзесці вычытаннае пра тую самую стайню: нібыта дах яе падпіралі магутныя дубовыя калоны, а конюх-ангелец даглядаў паўсотню рысак, ходзячы па дыванах. Зняволенне коней у падземеллі, хай сабе і шыкоўным, я вытлумачаю для сябе дзіўнай любоўю Радзівілаў да іншай цяглавай сілы. Адзін з яскравых прадстаўнікоў княскага роду, Караль Станіслаў Радзівіл, празваны Пяне Каханку, любіў праехацца ў брычцы, запражанай шасцерыком мядзведзяў.

З возера нават у сонечнае надвор'е дзьме пранізлівы вецер, уражанне — нібы стаіш на беразе якой-небудзь Фінскае затокі. Калісьці на пацеху заезнае знаці па азёрных хвалях сілгалі бугафорскія караблі, рассыпаліся феерверкі, імітуючы марскія бітвы. А сёння ў даўжэзны човен, які сваім старочым выглядам выдае на ўдзельніц тых грандыёзных баталій, рабочыя грузяць леташняе сапрэлае лісце, што шодора заслала насыпныя прыбярэжныя валы. Пасля човен, відаць, успомніўшы сваё слаўнае баявое мінулае, занатурыўся, і яго доўга не мог выцягнуць на бераг раззлаваны «зіл».

На супрацьлеглым баку возера, як выкінуты цунамі на бераг айсберг, бялеецца Слуцкая брама — помнік XVI стагоддзя. Даўно ўжо дарогі, шануючы яе паважны век, адступіліся ўбок, пад яе скляпенні толькі зрэдку заходзяць турысты. Так і хочацца пакласці ў адмысловае акенца якога-небудзь да смерці загнаннага інфляцыяй беларускага зверга, расчытаўшы строгі надпіс: «Тут святы збор, тут мытны збор пакінь для Марыі, таму што кожны павінен Богу, а за гэта атрымаеш узнагароду на зямлі, а затым і на небе». Ды ваенца нагулаха зачыненае, не чуваць галасоў мытнікаў, і памяць паслужліва прапаноўвае нешта веселяйшае, з іншае оперы, дакладней, з песні легендарнага рок-гурта «Мроя»: «Слуцкая брама — непадкупны мур, Слуцкая брама — сведка авантюр...»

Ад авантураў адрэзу ступіць на цвінтар слаўтага на ўсю Усходнюю Еўропу нясвіжскага касцёла, будаўніцтва якога закончана аж ў 1593 годзе, някя няёмка, і мы накіроўваемся ў стары радзівілаўскі парк. Па алеях павольна прагульваюцца адпачынікі. З-пад засені магутных дрэваў насустрач нам па чарзе выходзяць убрязавелыя слаўтасці Ян Марыя Бернардоні, Тамаш Макоўскі, Мікалай Радзівіл Сіротка, Уладзіслаў Сыракомля, Якуб Колас. З нетраў памяці самі па сабе высокавокарадкі расійскага пазта: «Прыснільсць мне, што я чужыным стал. Мне дзвiгаться мешае пьедестал». П'едэстал з беларускага каменю аб-

цяжарвае нават тэмпераментнага італьянца з жаночым імем, і ён рухаецца паважна, нібы ў запаволеным кіно. Голас з металёвым адценнем гучыць урачыста:

— Перад прыгажосцю маіх храмаў кленчаць людзі ў Рыме і Кракаве, але толькі ў Нясвіжы, паводле боскае волі, я сатварыў цуд у выглядзе фарнага касцёла. Мне суджана было нарадзіцца ў італьянскім горадзе Кома, праехаць амаль усю Еўропу, але толькі на святой зямлі Беларусі Бог прыклікаў мяне да сябе. Я часам сумую па пяшчотных хвалях Неапаітанскае затокі, па гатычных рымскіх саборах, але за чатыры стагоддзі я жыўся з Беларуссю, мая душа злілася з адвечным спакоем вайшай цудоўнай зямлі. Я не забыўся роднай спеўнай мовы, але беларускую вывучыў яшчэ ў шаснацатм стагоддзі...

З-пад навісі пругкага і ўзорнага, нібы выразанага з блакі, дубовага лісця на алею выходзіць зграбны і ў бронзе мастак і гравёр Тамаш Макоўскі, які на сваіх творках падпісаўся на лацінскі манер — Маковіус, а часам проста пісаў: «Макоўскаў у Нясвіжы».

— Я пабачыў паўсвету, але нідзе не знайшоў краўдзіваў, прыгажэйшых за беларускія. Жадаючы дапамагчы падарожнікам з іншых краінаў трапіць у наш цудоўны Край, я яшчэ чатыры стагоддзі таму задумаў выгравіраваць геаграфічную карту Беларусі. Пасля шматгадовых вандровак і карпатлівай працы я ў 1613 годзе ў Амстэрдаме выдрукаваў карту, якая мела вялікі поспех у Еўропе і перавыдавалася ў 1631, 1653, 1662 і 1668 гадах на лацінскай і французскай мовах. Замежныя падарожнікі, купцы і каралі гаварылі мне дзякуй, але я быў найперш рады, што змог паслугаваць сваёй Айчыне...

Праз нейкі дзесятак метраў упэўненым гаспадарскім крокам дарогу нам заступае Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка, сам заўзяты падарожнік і пісьменнік. У ягоным голасе і блізка не чуваць сіроцых інтанацый, але князь прамаўляе вельмі:

— Нядаўна ў нашай фамільнай бібліятэцы мне паказалі кнігі Уладзіслава Арлова і Леаніда Дранько-Майсюка. Файна пішуць хлопцы пра Парыж і Лондан, Амерыку і Афрыку. Ніякіхначыталіся маіх «Вандровак», якія ўпершыню пабачылі свет аж ў 1601 годзе і за наступных паўвека перавыдаваліся дзевятнаццаць разоў. Мо і не выпадае маёй княскай моцы выхваліцца, але менавіта мы з наваградскай лекаркай Саламеяй Пільшытнавай распачалі вандруўню тэму ў беларускім прыгожым пісьменстве.

На нашу просьбу пачытаць што-небудзь экзатычнае князь нечакана згаджаецца і, выцягнуўшы аднекуль з-пад крыса кнігу ў скурным пераплёце, спаважна дэкламуе:

— Калі мы ўехалі ў Ніл, на беразе было відаць вельмі шмат буслоў, якія прылятаюць у тыя месцы з нашых краёў. У жніўні Ніл мае звычай разлівацца, і пасля паводкі на берагах застаецца безліч рознай жывёнасці — змеяў, вужоў, розных жабак. Выдатная спажыва для буслоў!

Улічваючы, што князь не проста падарожнічаў, а здзяйсняў паломніцтвы ў Палесціну, а значыць, павінен быў штодзённа настрайваць свае думкі на высокі лад і не разлучацца з малітоўнікам, ягоныя патрыстычныя запісы пра буслоў вартыя бязмежнай пашаны нашчадкаў. Пакланіўшыся князю, мы скіроўваемся далей.

З-за шапаткога клёна выглядае шаснаццацігадовы семінарыст Кастусь Міцкевіч. Яму сумнавата ўвесьчасна знаходзіцца ў дзядоўскай кампаніі, ён хацеў бы расказаць нам, якія прыгожыя паненкі маюцца ў Нясвіжы, пачытаць прысвечаны ім свавольныя вершы. Але гэта немагчыма, бо пахмурны

і вечназдумлівы дзед Якуб Колас, які сядзіць у Мінску на ўласнай плошчы, катэгарычна забараніў яму прыгадаць што-небудзь такое, чаго няма ў чатырнаццацітамавым Зборы твораў.

На скрыжаванні алеяў нас сустракае супрацоўнік канцэлярыі Нясвіжскага замка Людвік Кандратовіч, што падпісае свае пазычныя творы псеўданімам Уладзіслаў Сыракомля. Ён марыць напісаць гісторыю Нясвіжа і роду Радзівілаў, збіраецца спагнаць кантрыбуцыю з расійскага пазта Л.Трэфалева, які прысвоіў ягонага «Пашталёна». Я палагоджваю аўтарскае самалюбства Сыракомлі, раскажыўшы, як выдатна выконвае «Пашталёна» заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Віктар Скоробагатаў — ад шкадобы на замерзлай дзяўчыне слухачы плачучы, а ад магутнага басу спевака дрыжаць шыбы любой, самай вялікай залы. На развітанне Уладзіслаў Сыракомля чытае санет пра пахаванні Радзівілаў з кнігі «Успаміны пра Нясвіж»:

Пад даўняй святынйай —
дзён колішніх сховы:
Падземны там скасць,
ёсць алтар у ім, краты,
Эбенавых трунаў там
шэраг суровы —
Ляжаць у іх косці,
сатлелыя шаты...

Сыракомлеў верш наводзіць нас на роздум пра марнасць зямнога жыцця, і мы ў лабірынце паркавых алеяў пачынаем шукаць дарогу да храма, на высачынных крыжах якога, здаецца, дасыхаюць дзве белыя аблаччынкі. Падыходзім. Той самы, выштуканавы дойлід, які адначасова Ян і Марыя. Першы помнік у стылі барока на тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай. Лашчыць вока расклад касцельных службаў, складзены на беларускай мове. Усцрэдзіне хочацца перайсці на шэпт, альбо зусім замалючаць, каб не абразіць недарэчным словам намоленыя святынні. Масіюнае века, што закрывае ход пад скляпенні да радзівілаўскіх саркафагаў, прымкнута яшчэ і на замок, ключ ад якога захоўваецца ў вельмі адказнай асобі. Я прыгадаю, як у свой час беспераходна трапіў у падземеллі Кіева-Пярэморскай лаўры, змог наведваць скрыпту Адама Міцкевіча ў касцёле на Вавелі, і мне робіцца сумна. Не, я зусім не некрафіл, але чаму я не магу выціскаць пастаяць над апошнім прытулкам легендарнага Пяне Каханку, пра якога напісаны з тузін рамануў. Над адным з іх, які належыць пры Юзафа Крашэўскага і які бліскава перастораны па-беларуску Васілём Сёмухам, я твiдзень таму правёў некалькі асалодных гадзінаў. Чаму я не магу выказаць апошнюю пашану праху аднаго з першых беларускіх пісьменнікаў, што высачыў родных буслоў аж на далёкім Ніле, Радзівілу Сіротку, які загадаў у та-стаменце пахаваць яго ў адзённым звычайнага сялянна, а на труніцы выбіць словы: «Прышэлец я і вандруйнік перад Табою, як і ўсе мае продкі». Але ўсе мае сам-насамныя нарананні не вартыя і вышчарбленай капейкі, што ўшчамілася паміж камянеў на касцельным ганку. Пасля таго, як нясвіжскі храм ад крыжоў да скляпенняў аблазілі скарбашукальнікі з кіраўніцтва спраў прэзідэнта, у мясцовыя парафіянаў да ўсіх прыезджых адносіны не дужа прыхільныя. А не даюць спакойна спаць аматарам скарбаў дванаццаць апасталаў, пяць з якіх выраблены з чыстага золата, астатнія — са срэбра. Каштоўныя апасталаў, нібыта схаваных Радзівіламі перад уцекамі за мяжу, шукалі яшчэ напалеонаўскія жаўнеры і гітлераўская спецаманда. Ніхто не знайшоў радзівілаўскага золата.

Прыёмна прайсціся ад касцёла па вуліцы Адама Міцкевіча, сёлетага бюліяра, мабыць, адзінага паэта ў свеце, якому пастаўлена рэкордная колькасць помнікаў — ажно пяцьдзесят чатыры. Але што за дзіва — на крайнім будынку чытаем шылду: Ul. Miśkiewicza. На другім будынку чужамоўе прагаварэзаць вочы: ул. Мицкевича. Ганарыся, Нясвіж — тае вулічныя шылды пішуцца па-польску і па-руску, хоць стаіш ты пасярод Беларусі.

На недалёкім пляцы распачна разводзіць рукамі бронзавы Сымон Будны...

І ўсё ж у Нясвіж ездзіць варта. Каб у прагматычны век душа не развучылася адгукца на характэрна. Каб у старым парку разгаварыць амаль анямелыя постаці. Каб адчуць сябе пілігрымам на вышараваных да блыску за сотні гадоў камянях пад вечнымі нясвіжскімі брамамі.

Міхась СКОБЛА.

«Вакол мяне кветкі прыгожа красуюць...»

НОВАЯ ВЫСТАВА Ў ПЕРШАЙ БЕЛАРУСКАЙ ГАЛЕРЭІ

Менавіта так — Першая Беларуская — называюць сваю Lincoln Terrace Art Gallery яе гаспадары — мастакі Соня і Леанід Асеньнія. Знаходзіцца яна амаль што ў самым цэнтры Скокаў, блізкага паўночнага чыкагскага прыгарада. Нядаўна тут Соня і Леанід Асеньнія адкрылі выставу сваіх жывапісных твораў, на якіх — толькі напісаныя алеем націрмарты з кветкамі. Такі і назоў у гэтай выставы: «Успамін аб леце».

Кветкі, вядома, заўсёды прыгожыя самі па сабе. Але асабліваю чароўнасць яны набываюць ад позірку мастака. У розныя гады пісалі гэтыя карціны іх аўтары. І на рознай зямлі — беларускай і амерыканскай. Але яднае гэтыя палотны перш за ўсё прыгажосць, адносіны да гэтай прыгажосці. На выставе «Успамін аб леце» прыгадаліся вядомыя радкі Максіма Багдановіча як раз пра гэтыя адносіны, пра гэтае пачуццё: «І прад высокую красую, увесь зачараваны ёй, скланіўся я душой маёй...»

Кветкі яблыні і вішні... Бэз... Магнолія... Сланэчнікі... Стакроткі... Астры... Цюльпаны... Дабражысныя класічныя жывапіс, дакладныя мазкі і колер... Амаль што вучэбныя ўзоры. Адчувальнае таго, што за творчай манерай аўтараў стаіць сур'ёзная жывапісная школа. Дарэчы прыгадаць, што як раз

100 гадоў таму ў Віцебску І. Пэн адкрыў мастакоўскую школу, якая потым дала сьвету Шагала і іншых найвыдатнейшых майстроў. У Іегуды Пэна вучыўся і Хаім Ліўшыц, бацька Соні і настаўнік Леаніда... Таму такі натуральны ў экспазыцыі твор Леаніда Асеньняга «Мастак з кветкамі», сваеасаблівы арыгінальны партрэт Хаіма Ліўшыца.

Пра кожную карціну на гэтай выставе можна гаварыць асобна. І пра кампазыцыю націрморта Леаніда Асеньняга «Сухія кветкі з Літвы», дзе букет — побач з райлем. І пра зусім нечаканы «Аўтапартрэт» таго-ж аўтара. І пра перадачу настрою ў «Чырвоных цюльпанах» Соні Асеньняй. І пра твор «Кветкі на зялёным крэсьле». З часам погляд Леаніда Асеньняга, напрыклад, робіцца вастрышым, мастацкае абагульненне натуральна злучаецца з падкрэсленай дэталізацыяй, як у палотнах «Стакроткі на блакітным» ды ў іншых.

«Васількі ў блакітнай вазе» Леаніда Асеньняга ўспрымаюцца ўжо зусім як нешта роднае і блізкае. Зноў успомніўся Максім Багдановіч: «Вакол мяне кветкі прыгожа красуюць, маркотна між іх я хаджу адзінок, аж бачу — мне сіняй галоўкай ківае наш родны, забыты ў ціні васілёк...» Падумалася пра тое, што, напэўна, добра, калі «Васількі» ды іншыя творы

Крывавыя старонкі

Наркамы-сілавікі, ці

Гісторыя БССР у канкрэтных асобах

Народы пасунацца толькі тады, калі ўсёвядомае ўсю глыбіню свайго падзення.

Э. Кінэ.

У гісторыі Беларускай Сацыялістычнай Рэспублікі маецца, на жаль, яшчэ даволі шмат «белых плямаў». Дзякуючы маім упартым пошукам мне ўдалося ўсё ж праліць святло на асобныя раздзелы чорных старонак ужо неіснуючай як дэ-юре, гэтак і дэ-факта краіны Саветаў. Зрэшты, мяркуючы самі, паважаныя суайчыннікі.

Наркамы вайсковых спраў БССР (БВА)

А.Ф.Мяснікоў (сапр. Мяснікян), (1 студз. — 3 лют. 1919 г.). У 1925 годзе загінуў у авіякатастрофе, арганізаванай праціўнікамі з Закаўказскага НКУС.

І.С.Унішліхт (люты — жнівень 1919 г. Літ. — Бел.ССР). У 1938 г. расстраляны.

І.А.Адамовіч, барысаўчанін, (з вер. 1920 г.). У 1937 г. у абставінах масавых рэпрэсій скончыў жыццё самагубствам (застрэліўся).

М.М.Тухачэўскі (крас. 1920 — жн. 1921, студз. 1922 — сак. 1924 гг. — камандуючы Заходнім фронтам). У 1937 г. расстраляны.

А.І.Корк (1924 — 1927 гг.). У 1937 г. расстраляны.

А.І.Ягораў (1927 — 1931 гг.). У 1939 г. расстраляны.

І.П.Убарэвіч (1931 — 1937 гг.). У 1937 г. расстраляны.

І.П.Бялоў (1937 г.). У 1938 г. расстраляны.

М.П.Кавалёў (1938 — 1940 гг.). У 1967 г. памёр у сталым веку. Іншых кажучы, сваёй смерцю...

Д.Р.Паўлаў (1940 — 1941 гг.). У 1941 г. расстраляны за (чужыя) памылкі і стратэгічныя пралікі І. Сталіна і яго палітбюро ЦК УКП(б).

Наркамы НК (ЧК) — ДПУ — НКДБ — МДБ БССР

В.І.Яркін (7 студз. — 3 лют. 1919 г.). У 1937 г. расстраляны.

Я.К.Ольскі (сапр. Кулікоўскі), (кастр. 1920 — студз. 1923 гг.). У 1938 г. расстраляны.

С.Ф.Пінталь (1923 — 1924 гг.). У 1937 г. расстраляны.

Ф.Д.Мядзведзь (1924 г.). У 1937 г. расстраляны.

Р.А.Піляр (1925 — 1929 гг.). У 1937 г. расстраляны.

Р.Я.Рапапорт (снеж. 1929 — сак. 1931 гг.). У 1938 г. расстраляны.

Л.М.Закоўскі (сапр. Штубіс Г.Э.), (крас. 1932 — ліп. 1934 гг.). У 1938 г. расстраляны.

Заўвага. 3 ліпеня 1934 г. па

люты 1941 г. органы дзяржабспекі ўваходзілі — былі аб'яднаныя — у Наркамат унутраных спраў (гл. ніжэй графу НКУС — МУС БССР).

Л.Ф.Панава (сапр. Джанджава), (сак. — ліп. 1941 г., чэрв. 1943 — кастр. 1951 гг.). У 1955 г. (12.Х.) на допыце ў Лефортаўскай вязніцы забіты да смерці (па іншых звестках, яго прозвішча-псеўданім фігуруе ў расстрэльных спісах «берыяўцаў» за снежань таго ж 1955 года).

Па самых сціплых падліках дасведчаных гісторыкаў, пад кіраўніцтвам Л.Панавы ў БССР было знішчана (фізічна) некалькі сотняў тысяч (!) невінаватых душ.

Наркамы НКУС — МУС БССР

С.В.Іваноў (1 студз. — 3 лют. 1919 г.). У 1955 г. памёр па старасці.

З.І.Ангарэіс (сапр. Алекса), (лют. — жн. 1919 г. Літ. — Бел.ССР). У 1940 г. расстраляны.

І.А.Адамовіч, барысаўчанін (пачатак 1921 г.). У 1937 г. скончыў жыццё самагубствам (застрэліўся, каб не быць арыштаваным...).

С.А.Мертэнс (1921 г.). У 1937 г. расстраляны.

П.Д.Малаковіч (1922 — 1923 гг.). У 1937 г. расстраляны.

Д.С.Чарнушэвіч (з 1924 г.). У 1938 г. расстраляны.

А.І.Хашкевіч (з 1925 г.). У 1937 г. расстраляны.

А.В.Шташэўскі (з 1926 г.). У 1938 г. расстраляны.

Р.А.Піляр (1929 — 1930 гг.). У 1937 г. расстраляны.

Р.Я.Рапапорт (1930 г.). У 1938 г. расстраляны.

Л.М.Закоўскі (сапр. Штубіс Г.Э.), (ліп. — снеж. 1934 г.). У 1938 г. расстраляны.

І.М.Ляпцёўскі (1934 — 1936 гг.). У 1938 г. расстраляны.

Г.А.Малчанав (ліст. 1936 — лют. 1937 гг.). У 1937 г. расстраляны.

Б.Д.Берман (сак. 1937 — трав. 1938 гг.). У 1939 г. расстраляны.

Пад патранажам Б.Бермана ў нашай некалі суперкамунізаванай рэспубліцы было расстраляна не менш як 100 тыс. чалавек. У адным толькі Мінску за няпоўны год яго д'ябальскай дзейнасці было расстраляна больш за 80 тыс. так званых тады «ворагаў народа».

А.А.Наседкін (трав. — ліст. 1938 г.). У 1938 г. расстраляны.

Прыняўшы гэты крывавы канверс, А.Наседкін за кароткі адрэзак часу замардаваў не адну тысячу чалавечых жыццяў.

Трэба меркаваць, што гэта ён распрацаваў тэхніку катаванняў па частцы палавых органаў. Менавіта асаблівае вынаходлівае «беларускіх» нкусаўцаў, іх драпежны вопыт... быў пасля хутка перанятый у іншых рэгіёнах дадзенага ведамства, а некаторыя катаванні потым спатрэбіліся нават гестапаўцам, бо сёй-той з гэтых «спецыялістаў па анатоміі» падчас нямецка-фашыскай акупацыі ішоў службы — прапагандаваў свае паслугі ў якасці пачвары-садыста СД і гестапа (гл. газету Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь «Во Славу Родины» ад 23 сакавіка 1993 г. «Тень Берии бродит по нашим улицам»).

Л.Ф.Панава (сапр. Джанджава), (снеж. 1938 — ліп. 1941, чэрв. 1943 г.).

12.Х.1955 г. пасля чарговага (лесавага) допыту сканаў на турэмным ложку.

С.С.Бельчанка (1944 г.).

Дату смерці вызначыць пакуль не ўдалося.

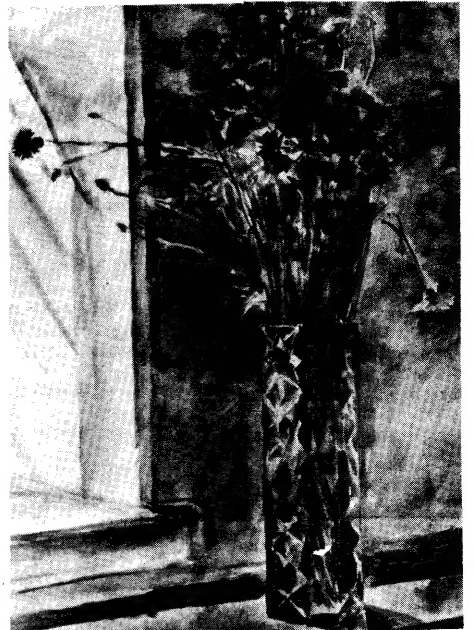
Па даных, якія неаднаразова публікаваліся ў прэсе многіх краін свету і СНД, вядома, што ў сталінскіх лагерах і мурах у перыяд з 1920 па 1953 гг. загінула звыш 40 млн. савецкіх грамадзян. Нобелеўскі лаўрэат А.Салжаніцын даказваў, што ахвярамі бальшавікоў-камуністаў з 1917-га па 1959-ы гады сталі 66 млн. 700 тыс. чалавек (гл. «Кнігу рэкордаў Гінеса», рубрыку «Юстыцыя»).

Загульнай колькасці ахвяраў жадлівых рэпрэсій больш за 20 тыс. складаюць вайсковаслужачыя ЧК-НКУС. Як бачна на прыкладзе наркамаў-сілавікоў БССР, тыран І.Джугашвілі (Сталін) не трымаў доўга на «плыву» сляпых выканаўцаў сваіх брудных спраў. Нават прафесійных катаў ён адпраўляў услед за іхнімі ахвярамі. Сярод чэкістаў-нкусаўцаў былі, канечне, людзі, якія адмаўляліся выконваць злачынныя загады. Аднак гэтых вась таварышаў было зусім мала.

Такім чынам, рэжым бальшавікоў уцягнуў агромністыя масы людзей сур'ёзнага кантынента ў трагічны падзеі, што не магло не адбіцца, катастрафічна на генафондзе як беларускага, так і ўкраінскага ды рускага народаў. Прынамсі, 90% лепшых сыноў і дачок беларуска нацыя пазбавілася беззаваротна. І аб гэтым нельга забываць ніколі і нікому.

Алесь ШУСТОЎСКІ.

г.Барысаў.

Соні і Леанід Асеньнія выклікаюць на гэтай экспазыцыі зусім настальгічны настрой, а пачуццё радасці і захаплення аднолькава прыгожым пад адным небам і на далёкай і на блізкай кожнаму з нас зямлі.

Першая Беларуская галерэя (5027 Warren St., Skokie, IL, 60077, тэл. (847) 673-7308) — на проста зала для выставаў, але яшчэ і студыя, дзе вядуцца рэгулярныя заняткі з дзецьмі. І ў гэтым бачыцца рэальны і так неабходны сёння працяг традыцыяў слаўтай віцебскай мастакоўскай школы.

Ванкарэм Нікіфаровіч.

На рэпрадукцыях: 1. Леанід Асеньні. «Васількі ў блакітнай вазе». 2. Соня Асеньня. «Чырвоныя цюльпаны».

Ён разлучыўся з бацькаўшчынай не па сваёй волі, нямаю перажыў і зведзе. Яму нярэдка даводзілася ісці цяжкімі, пакрычастымі сцяжынамі. Шмат сустрэкаў непаразумення, непраўданага абвінавачвання. Але ад гэтага не перастаў любіць родную Беларусь. І калі надарылася магчымасць, праз некалькі дзсяткаў гадоў вярнуўся на яе. Праўда, не назаўсёды. Не такі ўзрост, каб вяртацца назаўсёды. Ды і ў Амерыцы — сям'я, у Амерыцы — сваё жыццё, да якога мусіў прывыкнуць. Тым не менш і на Беларусь вярнуўся назаўсёды. Сваімі творами. Творами паэзіі, прозы. Кнігай выбранага і "Масеевай кнігі" — успамінамі, згадкамі, публіцыстычным роздумам. Аб пройдзеных шляхах-дарогах і аб дні сённяшнім.

А сёння мы віншваем шановнага Масея Ларыёнавіча СЯДНЁВА з 85-годдзем! Жадаем яму яшчэ доўгага жыцця і даём махлівае чарговы раз сустрэцца з лімаўскім чытачом!

Масей СЯДНЁЎ

3 "Масеевай кнігі"

Вечная непрымірымасць

Перада мною — акіяны. Дзіўлюся, з якой зацяжасцю і паслядоўнасцю наступае ён на зямлю, б'е ў ейныя грудзі. Уздыбленыя хвалі, адна за адной, раз'ятраюць кідаюцца на бераг, быццам хочучь узняць яго прыступам. Ды, знясіленыя непататнай зямлёй, пераможаныя, паміраюць на беразе, разліўшыся ўшырыню прайсцінай пенай. Але на гэта не звачае акіяны: шле, коціць яшчэ больш магутныя хвалі, яны паўстаюць грознай сцяной — з берага на іх страшна глядзець — і ўсё толькі для таго, каб, дасягнуўшы берага, памерці на ім, як памерлі іхныя папярэдніцы.

Зямля спакойна прымае раз'юшанасць хвалі, упэўненая ў сваёй непераможнасці. Абураны такім спакоем зямлі, акіяны не можа змірыцца з ёй і ўсё больш ускіпае гневамі да яе.

А калісьці ж воды акіянаў пакрывалі ўсю паверхню зямлі і яна па сутнасці была дном акіяна. Памятаеце радкі паэта:

*Свет белы, як туманам, дождж замглаў,
апошні дзень, нібы тапелец, кануў.
Па ўсёй паверхні пераможанай зямлі
найсці разгневаных акіяны.*

Але зямлі хапіла аднаго вызваленчага магутнага ўздыху, каб усе акіяны, стрэсеныя ёю са свайго лону, занялі месца, якое яны займаюць сёння.

Толькі не могуць супакоіцца акіяны, хочучь зноў правацца на зямлю: б'юць у ейныя грудзі, лютуюць, дыбляцца, пыркаюць, шумяць, грываць.

А зямля?

Гэта толькі дазвясная музыка для яе.

Чалавек і прырода

Уявім сабе такую недарэчнасць: што было б, калі б у Прыродзе не было чалавека? Адзіна магчымым адказам на пытанне было б: не было б самае Прыроды. Яе не было б у нашай свядомасці. Прырода для нас не існавала б. Мы нічога не ведалі б пра яе. Яна існуе, паколькі мы ёсць у ёй. Нас жа Прырода не ведае, не ўспрымае, не ўсведамляе — у Яе ж бо няма свядомасці. Ёй усё роўна: ёсць мы ці няма. Ёй мы непатрэбны. Гэта Яна нам патрэбна.

Мы сказалі, Прырода не мае свядомасці, адсюль — Яна не мае і болю, нават калі мы нішчымы яе. Гэта толькі ў нас боль за Яе. Прыродзе было б лепей без нас. Але хто тады ўспрымаў бы Яе? Ніхто.

Ды вярнема зноў да пытання: што было б калі б нас не было ў Прыродзе? Дзе б мы тады былі? Адзіна магчымы адказ: нідзе. Гэта значыць, нас не было б наогул. Мы можам быць толькі там, дзе мы ёсць. Мы ёсць у нашым свеце — у іншым нас нельга ўявіць. У нас няма прарыву — мы заклятыя быць на гэтым свеце. Прырода — гэта і ёсць наш свет. Але мы самі — не Прырода. Калі б мы былі Прыродай, мы зліліся б з ёю і не былі б здольныя ўспрымаць Яе. Мы выдзеленыя з Прыроды і стаймо над ёю. Мы ў ёй пануем. Мы можам нат сказаць: Прырода без нас — Нішто. Але ці можам мы сказаць, што мы самі — нішто? Вось гэтага, на жаль, нам не дадзена спазнаць. Адно толькі пэўна: на працягу ўсёй сваёй гісторыі чалавецтва вядзе няспыннае змаганне, каб сцвердзіць сябе, каб узняцца над тым, што "Нішто".

Паказнік даспеласці народа

Паняцце "беларуская літаратура", ці, дак-

ладней, "беларуская савецкая літаратура" — параўнальна новае, гэта прадукт г.зв. ленинскай нацыянальнай палітыкі, і ўзнікла яна на пачатку 20-х гадоў, у часы беларусізацыі. У гэтым часе беларуская савецкая літаратура была ідэалагічнай надбудовай над гэтак званым эканамічным базісам. Аднак беларуская савецкая літаратура не была нацыянальнай, адраджэнскай літаратурай. Нацыянальнай яна была толькі па форме, паколькі стваралася на беларускай мове. Зместам жа яна была сацыялістычнай, савецкай літаратурай. Аднак трэба прызнаць, што беларуская савецкая літаратура ў ролі той "формы" ў нейкай ступені выконвала функцыю нацыянальнага адраджэння, асабліва калі ўзяць на ўвагу факт забароны беларускай мовы ў мінулым. Нацыянальна па форме, беларуская савецкая літаратура 20-х гадоў прагрэсавала, скажам так, пад "алекай" партыі і ўрада досыць шпарка: яна ўвабрала ў сябе вялікую колькасць маладых, часта таленавітых аўтараў, запачаткавала, можна сказаць, цэлы літаратурны рух, што насялі прыкметы нацыянальнага адраджэння. Здавалася нават, што пачаўся працэс станаўлення беларускай літаратуры, як самастойнай нацыянальнай літаратуры. Ды ў канцы 20-х — пачатку 30-х гадоў гэты працэс станаўлення быў жорстка спынены: беларуская літаратура страціла найбольш таленавітых сваіх аўтараў, носьбітаў нацыянальнай ідэі. З "алекуна" партыі і ўрада ператварыліся ў душыцеля беларускай літаратуры. Засталася марнець савецкая беларуская літаратура са сваімі савецкімі пісьменнікамі. Нават паводле сваёй нацыянальнай формы — мовы — беларуская літаратура пачала блікнуць: гэтак звае спрашчэнне беларускага правапісу збыдніла мастакоўскую палітру ці аднаго беларускага аўтара, паколькі новы правапіс вытэрпіў найбольш арыгінальныя формы беларускай мовы, як у фанэтыцы, гэтак — і найбольш — у сінтаксісе.

Пад "алекай" партыі і ўрада беларуская савецкая літаратура праіснавала аж да перабудовы. Канешне, яна імітавала ўсе плыні і школы, што існавалі ў рускай савецкай літаратуры, ды ў ёй, нацыянальнай па форме, усё ж накапаліся вопыт нацыянальнай літаратуры. Партыйная "алека", паўтараю, абярнулася ў 30-х гадах разгромам беларускай літаратуры, але савецкі эксперымент з беларускай літаратурай меў адно гістарычнае значэнне: ці не ўпершыню ў новай гісторыі заіснавала літаратура беларускага народа — як інстытут, як дысцыпліна. Будучы пад прэсам метаду сацыялістычнага разлізму, яна не магла, аднак, быць і не была духоўна спажывай беларускага народа, але фактам свайго існавання яна будзіла думку аб станаўленні сапраўды самастойнай літаратуры беларускага народа.

Сёння беларуская літаратура не мае свайго "алекуна". І — дзякаваць Богу. Але сёння беларуская літаратура ў загоне, у занябданні, пад пагрозай поўнага заняпаду, а то і неіснавання. Палітычны абстаўнік у Беларусі адціснуў беларускую літаратуру на самы задні план, выключылі яе з жыцця. У Беларусі мае шанцы для свайго развіцця любая літаратура, толькі не беларуская.

Дык што — беларуская самастойная дзяржава без сваёй роднай літаратуры?

Для свайго станаўлення беларуская літаратура патрабуе нічога іншага, а алекуна ў асобе свайго народа. Занядбанне яе, казаў той, смерці падобна. Памятайма: літаратура — гэта таксама паказнік даспеласці народа, адна з прыкмет ягонай самастойнасці.

ЗША, Глен Коў

САЦЫЯЛЬНАЕ СІРОЦТА — САМАЯ СУР'ЭЗНАЯ ПРАБЛЕМА

Апошнім часам стараюся абавязкова сустракацца ды гутарыць з больш-менш знаёмымі людзьмі, што прыязджаюць з Беларусі ў Амерыку ў госьці ці з якой дзелавой мэтай. Хочацца пабольш дазнацца пра сённяшняе жыццё на бацькаўшчыне, пачуць непасрэдна, што турбуе, трывожыць, непакоіць людзей... Сярод тых, хто быў нядаўна ў Чыкага, — Вольга Балудзіна, інспектар па ахове дзяцінства ў Заводзкім раёне Менска.

— Вольга, скажыце, калі ласка, што гэта за пасада ў вас — інспектар па ахове дзяцінства?

— Такая пасада існуе ў аддзеле асветы адміністрацыі нашага раёна — самага буйнейшага ў беларускай сталіцы. Толькі дзяцей жыве ў нашым раёне больш за 65 тысяч, і розных праблемаў узнікае штогод усё болей ды болей. Адна з найважнейшых — праблема выхавання дзяцей-сіротаў, дзяцей без бацькоў. Дзеве сур'эзнейшых прычыны ўплываюць сёння на яе абстаўнік: наступствы Чарнобыльскай катастрофы і рэзкае зніжэнне сацыяльна-эканамічнага ўзроўню жыцця. Уявіце сабе: сёлета (дадзеныя на чэрвень) у Беларусі жыве 23618 дзяцей-сіротаў, у паўтары разы болей, чым у пасляваенным 1946 годзе. Хіба не ўзнікае пытанне: што-ж за такая жалікая вайна пракацілася па нашай зямлі ў апошнія гады? Сярод гэтых дзяцей-сіротаў усё больш і больш становіцца так званых сацыяльных сіротаў.

— Раскажыце падрабязней: каго так называюць — сацыяльнымі сіроты?

— Назоў гэтых дзяцей узнік у адрозненне ад праўдзівых сіротаў, тых, у каго бацькі сапраўды памерлі або загінулі. Сацыяльныя сіроты — гэта значыць, што бацькі жывыя, але знаходзяцца ў турме, пазбаўлены бацькоўскіх правоў паводле рашэння суда або проста п'яніцы, алкаголікі, якія кінулі сваіх дзяцей на волю лёсу. Пераважна гэта дзеці-ахвяры, якія расплочваюцца за чужыя грахі. Наша грамадства, занятае ўласнымі клопатамі, сёння мала ўвагі зьвяртае на іх. Колькасць дзіцячых дамоў і інтэрнатаў увесь час павялічваецца. І трэба падзякаваць розным дабрачынным арганізацыям і фондам, многім асобам за межамі Беларусі, якія дапамагаюць гэтым установам матэрыяльна.

— Але-ж вельмі важна ня толькі накарміць, але і выхаваць дзіця без бацькоў, ці ня так?

— Так, і гэта — вельмі балючая і актуальная праблема. Сярод тых, хто актыўна ёю займаецца, — Дзіцячы фонд духоўнага і культурнага адраджэння «Сакавік» пад кіраўніцтвам Марыі Мішкевіч. Я таксама актыўна супрацоўнічаю ў гэтым фондзе. Мэта наша — культурная, выхавальная, адукацыйная, сацыяльная. Гэта развіццё здольнасцяў кожнага дзіцяці, шматбаковая дапамога дзецям, падрыхтоўка іх да жыцця ў грамадзянскай супольнасці беларусаў ва ўмовах зберажэння нацыі, яе духоўнага і фізічнага патэнцыяла. Праграма фонду «Сакавік» так і называецца — «Экалогія душы».

— А што непасрэдна робіцца ў вашым Заводзкім раёне?

— Напершы наш клопат — хворыя дзеці, колькасць якіх штогод павялічваецца. У нас працуе спецыяльная школа-інтэрнат для дзяцей з недахопамі разумовага і фізічнага развіцця. Адчынены дзіцячы садок для дзяцей, якія хворыя на цэрэбральны параліч, працуюць дзеве групы ў дзіцячых садках для дзяцей з парушэннямі інтэлекту. На жаль, і ў нас з кожным годам усё болей павялічваецца колькасць сацыяльных сіротаў. Калі ў 1996 годзе ў раёне бацькі 18 сем'яў былі пазбаўлены сваіх бацькоўскіх правоў, дык у 1997 годзе такіх сем'яў было ўжо 62. У сувязі з гэтым мы нашу школу-інтэрнат, дзе былі дзеці з малазабеспечаных сем'яў, перапрафіліравалі ў інтэрнат для дзяцей-сірот і для дзяцей, што засталіся без бацькоўскай апекі. Разлічаны такі інтэрнат на 280 дзяцей, але сёння ў ім знаходзіцца 352 дзіцяці. Мы стараемся дапамагаць так званым апекунам сем'ям, якіх у раёне 186, дзе выходзіцца 202 сіроты. Ёсць у нас і 3 дзіцячыя дамы сямейнага тыпу, гэта значыць, што тры сям'і ўзялі на выхаванне 22 дзіцяці. Галоўны наш клопат сёння — арганізацыя ў раёне новага дзіцячага дому на 92 месцы, які мы плянуем адчыніць у верасні гэтага году. Мы ўжо маем пэўны вопыт супрацоўніцтва з замежнымі дабрачыннымі арганізацыямі, прынамсі, у арганізацыі адпачынку дзяцей і іх аздараўлення. Плэнна дапамаглі нам дабрачынцы з Італіі, Ірландыі, Англіі, Нямеччыны. Кожнае лета толькі ў Італіі адпачываюць каля 200 нашых дзяцей. І таму я-б хацела зьвярнуць спецыяльную ўвагу нашых суайчыннікаў за мяжой і, у прыватнасці, беларусаў ЗША і Канады менавіта на гэты новы дзіцячы дом, і, па магчымасці, дапамагчы яму...

— Я ведаю, што ў вас, Вольга, ёсць і незвычайная асабістая мэта гэтага прыезду ў Амерыку.

— Так, мне хацелася-б знайсці магільны маіх дзядулі і бабулі, якія пакінулі радзіму і эмігравалі ў Амерыку яшчэ ў 1905 годзе. У Дзятройце нарадзілася і мая маці, якая потым вярнулася ў Саюз... Як бачыце, многае ўзаемазвязана, многае пераплялося ў чалавечых лёсах у гэтым адыходзячым стагоддзі. Мне здаецца, што для людзей, у якіх адна гістарычная бацькаўшчына, дзе-б яны ні жылі, вельмі важна не парываць узаемазвязу, як мага падтрымліваць кантакты і дапамагаць адно аднаму, асабліва тым, хто будзе жыць у наступным дваццаці першым стагоддзі.

Размову вёў Ванкарэм Нікіфаровіч.

Незабыўная сустрэча

17 - 19 ліпеня сёлета мне пашчасліліся быць удзельнікам навукова-практычнай канферэнцыі "Культура і адукацыя беларускага замежжа", якую ладзілі Згуртаваньне Беларусаў свету "Бацькаўшчына" (старшыня Рады ЗБС спадарыня Ганна Сумрач), Беларускі саюз у Польшчы, Беларускае гістарычнае таварыства ў Польшчы, Беларускае літаратурнае аб'яднанне "Белавесжа". У Беласток прыехала шмат знакамітых людзей - рупліўцаў беларушчыны на ніве культуры і адукацыі, сярод іх спадары Адам Мальдзіс і Галіна Сяргеева, Ганна Сумрач і Радзім Гарэцкі, Геннадзь Пілігор і Уладзімір Арлоў, Анатоль Белы і Лідзія Савік (усіх нават цяжка і пералічыць!) — з Менску, знакаміты бард з Гародні Віктар Шалкевіч, вядомыя дзеячы беларускай дыяспары з Балты: Зіна Клыга (Эстонія), Леакадзія Мілаш (Летува), спадар Ул. Валодзька (Даўгаўпілс, Латвія), Генадзь Лех (Масква, Расея), ды спадар Уладзімір Галуза (Навасібірск), Ігар Шаховец (Кралявец, Расея), шэраг іншых. Не менш знакаміты "бамонд" быў і з польскага боку: Міра Лукша, Яраслаў Іванюк, Валерыя Саўко, Пятрусь Юшчук, Ян Заброцкі, Сакрат Яновіч, Яўген Вапа ... Прыемна было бачыць удзельнікам нашае канферэнцыі міністра культуры Польшчы спадарыню Іаанну Вуку-Назарову, якая, дарчы, вельмі прыемна ставіцца да беларускай культуры (на словах ва ўсякім выпадку).

Два дні прадстаўнікі беларускай дыяспары розных краін маглі паразмаўляць паміж сабой на роднай мове на розныя тэмы, выслушаць шэраг цікавых дакладаў і паведамленняў у зале Беласточкага ўніверсітэта, дзе праводзілася канферэнцыя. Асабіста на мяне незабыўнае ўражанне аказалі выступы вядомага беларускага пісьменніка з Польшчы Сакрата Яновіча і лідэра БНФ спадары Янона Пазыняка, які зараз са сваёю жонкаю пражывае ў сталіцы Польшчы Варшаве. Я сфатаграфаву спадары Пазыняка пад час ягонай прамовы, якая была выслухана з вялікай цікавасцю ўсім прысутным ў зале, і думаю, што беларускім патрыётам — чытачам "Нашага слова" — будзе цікава паглядзець, як зараз выглядае Янон Станіслававіч. На здымку трэці злева — спадар Яўген Вапа — старшыня Беларускага Саюза ў Польшчы, вялікі змагар за правы беларускай меншасці ў Польшчы, і ў прыватнасці, на Беласточчыне.

... Арганізатары канферэнцыі прадумалі для нас цікавую культурную праграму, сярод іншага ў ёй было наведанне рок-фестывалю беларускай песні "Басовішча", якое некалькі гадоў запар ладзіцца ў ваколіцах Гарадка палізу польска-беларускай мяжы. Менавіта тут, на "Басовішчы", я асабіста ўпершыню слухаў жывымі беларускія гурты "Крэма", "Палац", якіх да гэтага часу ведаў толькі на аўдыёкасетах. Прыемна было бачыць, як моладзь танчыць пад беларускамоўны рок з бел-чырвона-белымі сцягамі, і ніхто іх за гэта не збівае і не цягне ў "кутузку"!

... У цяжкіх умовах даводзіцца зараз працаваць ЗБС "Бацькаўшчына", але наш Старшыня і Прэзідэнт спадарства Ганна Сумрач і Радзім Гарэцкі робяць усё магчымае, каб мы, беларусы далёкага і бліжняга замежжа, маглі час ад часу сустрэцца разам — вялікі дзякуй ім за гэта!

Пятрусь Капчык, філолаг, сябар Валікай Радзі ЗБС "Бацькаўшчына", г. Ізяслаў, Украіна.

Свой храм у Вільні

Беларусы-каталікі ў Вільні зноў атрымалі свой храм: арцыбіскуп Віленскі Юозас Баціс асвяціў нанова касцёл св.Барталамея.

Віленскія беларусы дамагаліся гэтага дзесяці гадоў. Нягледзячы на тое, што пры касцёле не будзе афіцыйна зарэгістраванай парафіі, кожны зможа наведваць службу Божаю ў гэтым храме, падкрэсліў арцыбіскуп.

Касцёл св.Барталамея пабудаваны ў стылі позняга класіцызму. Пасля вайны на працягу доўгага часу тут размяшчаліся майстэрні скульптараў, і пад храмавымі скляпеннямі спачатку было створанае мноства манументаў савецкага стылю, у тым ліку некалькі дзесяткаў Леніных, а пасля ўзнаўлення незалежнасці Літоўскай дзяржавы майстры заняліся вырабам зусім іншых рэчаў — пераважна касцельных скульптураў для Віленскай катэдры.

Пакуль доўжыліся спрэчкі паміж вернікамі і скульптарамі, якія не хацелі высяляцца з храма, ксёндз Ян Шуткевіч праводзіў службы побач з касцёлам. Цяпер набажэнствы будучы адбывацца як належыць.

ELTA

Мікола КАПЫЛОВІЧ

«Народная Воля»

У сваёй краіне я быццам чужаземец

Так сказаў з горыччу ў душы мне пры сустрэчы адзін мой знаёмы, беларус і патрыёт сваёй краіны. І я з ім поўнацёпа пагадзіўся, бо ведаю: няма нідзе ў свеце такой дзяржавы, акрамя Беларусі, такога ў ёй урада і прэзідэнта, дзе не тое, што падтрымліваюць нацыянальную культуру, мову, самавызначэнне і адметнасць свайго народа, а наадварот — насаджаюць манкурства, нацыянальны нігілізм, пазбаўляюць людзей гістарычнай памяці. Каб беларусы не ведалі свайго гістарычнага мінулага, не ганарыліся ім. Перарабляюцца школьныя падручнікі на савецкі лад, ухваляюцца камуністычны дэспатызм. Да таго ж урадаўцы не ведаюць і не хочучь ведаць мову таго народа, які корміць іх і поіць... Дайшло да таго, што сам кіраўнік дзяржавы падмаца на смех, здэкаваўшы з мовы таго народа, якім па волі лёсу яму давялося кіраваць.

А пачалося ўсё гэта не сёння і не ўчора. Нашае дзяржаўнае кіраўніцтва (а ці дзяржаўнае?) у справе нацыянальнай палітыкі пераняло ўсё горшае з былога большавіцкага, бо амаль кожны чыяпершні кіраўнік рэспублікі — былы большавіцкі наменклатуршчык высокага рангу. Іх прэзідэнты ўсё ведаюць.

Большавіцкае кіраўніцтва пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі аж да снежня 1918 г. не ставіла пытанне аб беларускай дзяржаўнасці. Уплывовая групіроўка ў Расійскай камуністычнай партыі, выступаючы з пазіцыі "звышінтэрнацыяналізму", недацэнывала або зусім не звярталі ўвагі на нацыянальнае пытанне. Ахопленай ідэямі сусветнай рэвалюцыі, ёй было не да самавызначэння беларускага ці іншых народаў Расіі. Нават калі ўжо ў краіне ўзніклі пільны савецкіх рэспублік — Беларусь, Украіна, Латвія, Літва і Эстонія, М.Бухарын заявіў на VIII з'ездзе РКП(б) у сакавіку 1919 года, што не разумее гэтай гульні ў самавызначэнне.

Кіраўнікі Заходняй вобласці, і перш за ўсё А.Мяснікоў (армянін), В.Клюнор (латыш), М.Фрунзе (малдавін), не лічылі беларусаў нацыяй, бачылі ў іх толькі этнаграфічнае адгалінаванне рускага народа. В.Клюнор пісаў пра гэта: "Мы лічылі, што беларусы не з'яўляюцца нацыяй і што тыя этнаграфічныя асаблівасці, якія іх аддзяляюць ад рускіх, павінны быць жывыя. Нашай задачай з'яўляецца не стварэнне новых нацый, а знішчэнне старых нацыянальных рагатак". Пры гэтым ён зыходзіў з таго, што пасля перамогі савецкай улады палажэнне аб самавызначэнні народаў стала рэакцыйным, накіраваным супраць дыктатуры пралетарыята. І таму павінна быць адкінута.

Стары лозунг, які цяпер набыў у Беларусі новы змест. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецкіх акупантаў восенню 1918 г. так званыя пасланнікі Масквы на чале з А.Мясніковым актыўна выступалі супраць перайменавання Заходняй вобласці, за тое, каб яна засталася адміністрацыйнай адзінкай у складзе РСФСР, каб землі Беларусі былі яе вобласцю.

Пазіцыя большавіцкай Савецкай Расіі змянілася на карысць самавызначэння толькі ў снежні 1918 г., калі пасля вызвалення Беларусі ад нямецкай акупацыі ЦК партыі прыняў рашэнне аб'яднаць Беларускаю Савецкую Рэспубліку. Бо нельга было адмаўляць права на самавызначэнне беларускага народа ў той час, калі ў Прыбалтыцы ўжо стварыліся тры нацыянальныя рэспублікі, калі ўжо існавала Украінская Рэспубліка.

У першым дзяржаўным акце — Маніфесте ад 1 студзеня 1919 г. — не былі вызначаны нацыянальныя інтарэсы новай дзяржавы, як не была зроблена і спасылка на гістарычныя традыцыі беларускай дзяржаўнасці. Замест гэтага большавіцкае кіраўніцтва Беларусі выступіла прыхільнікам ідэй і практыкі пралетарскага інтэрнацыяналізму і сусветнай рэвалюцыі. У гэтым дакуменце не адчувалася нацыянальнай прыхільнасці ці нацыянальнай гордасці новых улад у сувязі з адраджэннем беларускай дзяржавы. В.Клюнор з нагоды 10-годдзя абвешчання БССР адзначыў: "Згуртаванне беларускіх мас у Беларусі для далейшай барацьбы за сусветную рэвалюцыю, супраць капіталістаў і памешчыкаў — вось першы лозунг і першая задача абвешчанай 1 студзеня 1919 г. БССР".

Беларуская дзяржаўнасць адраджалася ў вельмі складаных умовах. Падзелы Беларусі па Брэсцкім і Рыжскім мірных дагаворах, нямецкай і польскай інтэрвенцыі, кароткачасовы тэрмін існавання БНР і БССР, якая самаліквідавалася, увайсшы ў склад ЛітБел, аднаўленне БССР у ліпені 1920 г. у складзе шасці паветаў Мінскай вобласці — усё гэтыя знешнепалітычныя фактары пакінулі глыбокія раны ў душы і свядомасці беларусаў, якія хацелі жыць у сваёй нацыянальнай дзяржаве.

Паглядзім, напрыклад, што стала за рашэннем аб утварэнні ЛітБел. Першы Усебеларускі з'езд Саветаў у пачатку лютага 1919 г. пасля месяца існавання БССР выказаўся за далучэнне да РСФСР трох губерняў (Магілёўскай, Віцебскай і Смаленскай) і за аб'яднанне БССР (у складзе Мінскай і часткі Гродзенскай губерняў) з Літвой, за ўтварэнне Літоўска-Беларускай рэспублікі. У гэтым рашэнні, інспіраваным з Масквы, зноў праявіўся нацыянальны нігілізм, ігнраванне гістарычна-этнаграфічных межаў рассялення беларусаў, знягата іх нацыянальнага гонару з боку тагачаснага, як і цяперашняга, беларускага кіраўніцтва. Згода аддаць РСФСР тры беларускія губерні і зліціць з Літвой ў адзінай дзяржаве былі абумоўлены не нацыянальнымі інтарэсамі, а палітычнымі меркаваннямі.

Нацыянальныя інтарэсы, правы і годнасць беларусаў былі ўшчэплены пры заключэнні Рыжскага дагавора, які быў падпісаны дэлегацыяй РСФСР без прадстаўнікоў Беларусі... Пачуццё крыўды і болю за зняважаную Радзіму, якую падзялілі на дзве часткі, знайшло водгук у творчасці Якуба Коласа:

*Нас падзялілі... Хто? Чужаніцы,
Цёмных дарог махляры.
К чорту іх межы! К д'яблу граніцы!
Нашы тут гоні, бары!*

Палітыка беларусізацыі ў 20-я гады садзейнічала фарміраванню нацыянальнай свядомасці беларусаў, развіццю беларускай мовы, культуры, традыцый. Але нявыпытная знешняя палітыка не змагла выкарыстаць вынікі беларусізацыі, падтрымаць іх на міжнароднай арэне, бо з ухваленнем БССР у склад СССР знешнепалітычная дзейнасць БССР фактычна спынілася. Знешнія функцыі беларускай дзяржавы перайшлі да Цэнтра, да Масквы. Пачаліся суцэльнае русіфікацыя беларусаў, рэпрэсіі і знішчэнне нацыянальнай інтэлігенцыі дэспатызмам Сталіна, усеўладдзе Цэнтра.

Пасля вайны Беларусь была прынята ў члены ААН. Здавалася, быццам бы складваліся спрыяльныя ўмовы для знешне-

палітычнай дзейнасці беларускага ўрада на карысць беларускай нацыі. Але гэта было толькі палітычнай гульнёй Масквы, да якой была прывязана палітыка Беларусі... "Калі паставіць перад сабою пытанне, чаму менавіта Украіна і Беларусь былі прапанаваны І.Сталіным у склад членаў-заснавальнікаў ААН, — піша беларускі гісторык У.Снапкоўскі, — то для адказу на яго трэба мець на ўвазе не толькі агульнавядомыя вялікія ахвяры і прызнанне ўкладу ўкраінцаў і беларусаў у перамогу над фашызмам. У 50—70-я гады прадстаўнікі беларускай эміграцыі І.Любачка, І.Касяк, В.Кіпель, П.Урбан, заходнія даследчыкі А.Далін, К.Саўчук і іншыя адзначылі, што шлях Беларусі ў ААН пракладны і беларускі нацыянальны рух, уздым патрыятызму і нацыянальнай гордасці беларускага народа за перамогу над фашысцкімі захопнікамі, а таксама пэўнае развіццё беларушчыны ва ўмовах акупацыі.

Уваход у ААН запатрабаваў хваля б атрыбутнага афармлення дзяржаўнасці БССР. Таму 25 снежня 1951 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР зацвердзіў новы дзяржаўны сцяг БССР, які з невялікімі пераборкамі і цяпер лунае над дзяржаўнымі ўстановамі Беларусі.

Першыя крокі беларускай дыпламатыі нібыта адпавядалі нацыянальным інтарэсам народа. Першае выступленне дэлегацыі на канферэнцыі ААН 21 мая 1945 г. сведчыла аб жаданні прадстаўнікоў рэспублікі выступіць на роднай мове. Прамоўца акадэмік І.Першаў сказаў у пачатку свайго выступлення: "Я жадаю бы выступіць на языке таго государства, прадставіцелем якога я являюся, но за отсутствием переводчика, который мог бы перевести мое выступление с белорусского языка на язык английский и французский, мне приходится выступать на русском языке". Такім чынам, тэхнічная дэталі — адсутнасць перакладчыка — не дазволіла беларускай дэлегацыі рабіць выступленні на міжнароднай канферэнцыі на роднай мове народа, прадстаўнікамі якога яна лічылася. Але ж прычына была не ў перакладчыку (ён хутка знайшоўся б), а ў негатыўным стаўленні беларускіх дэлегатаў да беларускай мовы, у вельмі нізкім узроўні іх нацыянальнай свядомасці. Кіраўнік дэлегацыі, міністр замежных спраў БССР у 1944—1965 гг. К.Кісялёў лічыў сабе рускім па паходжанні і на афіцыйным узроўні не мог сказаць на беларускай мове нават тост. Наогул, на працягу 40—80-х гадоў прадстаўнікі БССР на міжнароднай арэне амаль што не ганарылі на роднай мове. А калі спрабавалі гэта рабіць, дык пад прымусам.

М.Хрушчоў пісаў у мемуарах, што ў час 15-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН у 1960 годзе ён прапанаваў кіраўнікам украінскай і беларускай дэлегацыі (М.Падгорнаму і К.Мазураву) зрабіць свае выступленні на родных мовах. Украінская дэлегацыя адразу пагадзілася з такой прапановаю-загадам і падтрымлівала прамоў на украінскай мове. А Мазураў сказаў, што ў дэлегацыі няма машыны з беларускім шрыфтам, што цяжка зрабіць пераклад з рускай на беларускую мову. Важка прычына! Вось такія адносіны да роднай мовы былі ў кіраўнікоў БССР, беларускіх дыпламатаў.

Беларусы па нацыянальнасці сярод кіруючай эліты БССР не сталі беларусамі па свядомасці. І ўсё ж сталінскі рэжым асцерагаўся вылучаць беларусаў на кіруючыя пасады ў рэспубліцы, разглядаючы іх як патэнцыйных "нацыяналістаў". Уздым беларускага нацыянальнага руху ў часы нямецкай акупацыі прымусіў у першыя пасляваенныя гады Маскву прыняць жорсткія меры супраць беларушчыны.

Пачалася новая хваля русіфікацыі. Да канца 1948 года,

як адзначае беларускі гісторык, старшы навуковы супрацоўнік інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі, усе беларускія камуністы страцілі свае кіруючыя пазіцыі і былі заменены рускімі. У 1951 годзе сярод 33 членаў урада БССР было 22 рускіх, 1 яўрэй, 2 грузіны і... 8 беларусаў.

Беларусь апынулася ў ААН даволі выпадкова і нечакана для сябе. Яна выконвала не вельмі ўдзячную ролю "дадатковага голасу" СССР. І заўсёды ішла ўслед за дэлегацыяй СССР. Іншага шляху для сваёй рэспублікі прадстаўнікі БССР не ўяўлялі. Некаторыя з іх не хацелі нават фармальнага аддзялення БССР ад СССР па алфавітным прыпынку. Згаданы вышэй У.Пераў, рускі па нацыянальнасці, адразу пасля прыбыцця дэлегацыі БССР у Сан-Францыска пры аглядзе адвеззеных беларускай дэлегацыі месцаў у зале пасяджэнняў канферэнцыі 8 мая 1945 года запатрабаваў, каб шылду Беларускай ССР паставілі побач з шылдай Савецкага Саюза, а не па алфавіце. Ён абвінаваціў сакратарыят канферэнцыі ў тым, што быццам беларускую дэлегацыю свядома хочучы аддзяліць ад дэлегацыі СССР.

На працягу 40—80-х гадоў знешняя палітыка БССР знаходзілася ў фарватары знешняй палітыкі Савецкага Саюза. Яна амаль не адпавядала нацыянальным інтарэсам Беларусі. У выступленнях прадстаўнікоў БССР на форумах ААН не закраналіся праблемы выжывання беларускай нацыі, яе культуры і мовы. Беларускія дыпламаты змагаліся за мір ва ўсім свеце, за ўрэгуляванне канфліктаў у далёкіх Азіі, Афрыцы і Лацінскай Амерыцы, але ніколі не выступалі за свае беларускія інтарэсы, не білі ў званы перад сусветным супольствам пра цяжкае становішча беларускага этнасу, яго нацыянальнай мовы, пра іх паступовы заняпад. У тым, што цяпер Беларусь кепска ведае ў свеце, ёсць вялікая віна знешнепалітычнага кіраўніцтва БССР. У сваіх прамовах прадстаўнікі БССР пазбягалі экскурсаў у беларускую гісторыю, абмяжоўваючы яе савецкім перыядам. Любімай гістарычнай тэмай была толькі Вялікая Айчынная вайна. Пры гэтым, як правіла, казалі пра ~~крэпачніцтва~~ ~~чарнобыльскага~~ забітага жыхара Беларусі і рабілі выснову, што беларускі народ вельмі зацікаўлены ў захаванні міру.

Адным з рэдкіх прыкладаў звароту да беларускай гісторыі была першая прэс-канферэнцыя наркома замежных спраў

БССР К.Кісялёва, якая адбылася ў маі 1945 г. у Сан-Францыска. Але ён, зыходзячы з догмаў тагачаснай гісторыяграфіі, даў скажоную карціну гістарычнага мінулага Беларусі. Нічога не было сказана пра дзяржаўнасць беларусаў, існаванне ВКЛ, толькі нядобрымі словамі гадваліся літоўскія і польскія феадалы ды праслаўлялася дружба народаў СССР. Такія выступленні не спрыялі, а перашкаджалі фарміраванню нацыянальнай свядомасці беларусаў, давалі свету няправільнае ўяўленне пра Беларусь.

Адсутнасць незалежнай і самастойнай палітыкі як важнейшага элементу дзяржаўнага суверэнітэту Беларусі была моцным фактарам нацыянальнага нігілізму беларусаў. Зрухі ў яго пераадоленні, фарміраванні асновы незалежнай палітыкі Беларусі пачалі адбывацца з 1990 года, калі была абвешчана Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце Беларусі і калі ў жніўні 1991 года беларускі народ прыступіў да стварэння Беларускай дзяржавы.

Але гэта працягвалася нядоўга. Пасля двух рэферэндумаў, калі ў краіне была адменена нацыянальная сімволіка, паніжана ў статусе нацыянальная мова, пачалі зачыняцца беларускамоўныя школы, Беларусь зноў вярнулі да нацыянальнай палітыкі камуністычнага часу. Прэзідэнт і ўрад зноў павялі краіну ў фарватары знешняй палітыкі Масквы. З прадстаўніцтва Беларусі ў ААН былі адкліканы і звольнены дыпламаты, якія там клапаціліся пра аўтарытэт сваёй краіны, выступалі на пасяджэннях ААН на роднай мове, заклікалі сусветнае супольніцтва аказваць дапамогу ў ліквідацыі наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС, у час якой пацярпела амаль палова беларускага насельніцтва.

Замест нацыянальных па духу дыпламатаў у ААН былі накіраваны рускамоўныя прадстаўнікі, якія больш адстойваюць не беларускія знешнепалітычныя, а расійскія інтарэсы. Кола замкнулася на камуністычным перыядзе. Колішнім па часе, але сучасным па сэнсе...

— У сваёй краіне я быццам чужаземец, — зноў прыгадаю словы свайго добрага знаёмага. — Нават на рабоце няма з кім родным словам перакінуцца. Манкуртызацыя!

У такім выпадку мне ў галаву прыходзяць словы з адной Андэрсенавай казкі, якая пачынаецца ёмікім сказам: "У Кітаі ўсе кітайцы, нават імператар кітаец".

А ў нашай Беларусі?..

АДОЗВА — ПРОСЬБА...

Дарагія суродзічы, людзі добрае волі!

Беларускі музей у Гайнаўцы, будаўніцтва якога трывае ўжо каля 12 гадоў, патрабуе грашовае дапамогі на заканчэнне яго. Ужо шмат зроблена: стаіць вялікі, хоць яшчэ і ня поўнасьцю выкананы, будынак; сабрана вялізарная колькасць цікавых экспанатаў, якія выдатна прадстаўляюць беларускую культуру Беласточчыны. Але каб усё давесці да канчальнага ладу, патрэбны дадатковыя сродкі.

Разумеючы патрэбу такое дапамогі на завяршальным этапе будаўніцтва, гатовасць правесці акцыю збору аднаразовых ахвяраванняў выказала група самаахвярных суродзічаў. Да іх належаць спсп. Наталля і Анатоль Лук'янухі, Таццяна Кананчук, Оля Дубаневіч, Надзя і Янка Запруднікі, Вера і Пранцісь Бартулі, Ірэна Каляда-Сьмірноў, Аляксандар Сільвановіч, Нікадэ Жызьнеўскі, Міхась Каленік, Лёля Міхалюк і іншыя.

Акцыя збору праводзіцца па ўсіх краінах свету, у тым ліку ў Польшчы, Прыбалтыцы, Расеі, Украіне, а таксама ў ЗША, Канадзе, Аўстраліі, Англіі, Бельгіі ды ўсюды, дзе жывуць беларусы і іхныя прыхільнікі.

Найменшая ахвяра будзе прыймацца з вялікаю удзячнасцю. Беларускі музей у Гайнаўцы мусіць стаць агульнай справай беларусаў усяго свету. Музей гэты, калі ён адчыніць шырока свае дзверы для наведнікаў, будзе трывалым паказам багатай гістарычна-культурнай спадчыны беларусаў Беласточчыны ды выдатным сведчаннем нашай вернасці сваім традыцыям.

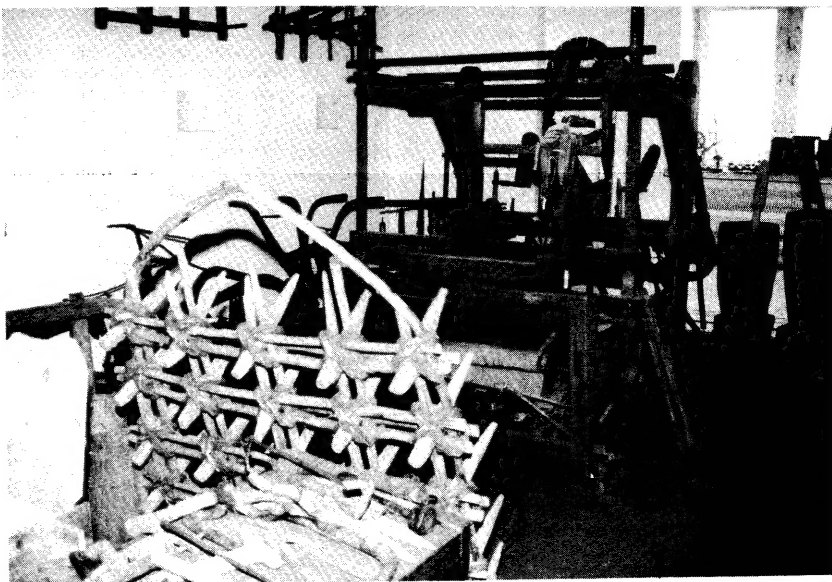
Усіх нас чакае цяжкая і няўдзячная праца, але яе трэба выканаць, правесці ўдала і самаахвярна. У зборы ахвяраў трэба зварочвацца да людзей у ваўсіх краінах свету, і ня толькі беларусаў, але і іх прыяцеляў, суседзяў, знаёмых, дзяцей і ўнукаў. У гэтую акцыю трэба ўлучыць людзей розных нацыянальнасцяў, перакананняў і наагул усіх добрабычліўцаў.

Дык-жа паспрыем заканчэнню Беларускага музея ў Гайнаўцы сваімі пасільнымі ахвяраваннямі, сваім укладам у справу, каб жыла Беларусь.

Падпісныя лісты з ахвярамі просім перасылаць на адрас "Беларускага Дайджэсту". Прозьвішчы ахвярадаўцаў будуць апублікаваныя ў нашай газэце.

Дзякуе ў добры час, з Божай дапамогай, да працы!

Дзякуе-м за супрацоўніцтва!

Старыя сялянскія прылады.

APPEAL

Dear Lovers of Belarus and Belarusian culture!

Belarusians in Poland, first of all those living in the region of Belastok, have been working hard for 12 years to build a museum in the town of Hajnauka that would be representative of Belarusian culture of the region and serve as a center of cultural activity. Much has been done in the past years: many unique exhibits have been assembled and a spacious building stands almost ready to house them. However, funds are still needed to complete the project. To speed things up, a group of distinguished Americans, Canadians, Australians and others, whose roots are in Belarus, as well as Belarusians in Poland, Baltic States, Russia, and elsewhere, expressed their willingness to contribute to the completion of the Hajnauka museum.

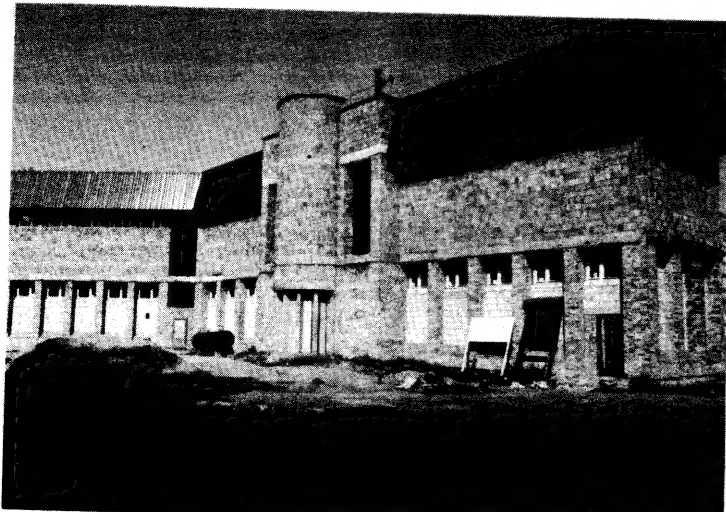
You are kindly invited to join their ranks with a donation. Contributions are badly needed because without outside help the process of finishing the job will drag on seriously hurting the cause of preservation of Belarusian culture in Poland. No matter how small, your donation will be received with genuine appreciation and your name will be published in our newspaper.

Please be responsive and generous. Your generosity will find many grateful recipients who will enjoy visiting the Belarusian museum in Hajnauka.

Thank you and God bless you!

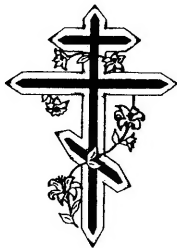
Sincerely,

"Belarusian Digest"
c/o N. Prusky
1086 Forest Hill, SE.
Grand Rapids, MI 49546
USA.

Адзін з рэдкіх прыкладаў звароту да беларускай гісторыі была першая прэс-канферэнцыя наркома замежных спраў

Дапаможам закончыць будову
Беларускага Музею ў Гайнаўцы на Беласточчыне

IN MEMORIAM

СВ. ПАМ'ЯЦІ

ЛЕАНІД ЛІТАРОВІЧ

16.08.1928 — 12.08.1998

такого чалавека заслугоўвае на ўшанаваньне праз беражлівае перахоўваньне памяці пра яго як спосабу маральнага падтрыманьня тых, хто ідзе ягоным сьледам.

Глыбокая хрысьціянская маральнасьць разам зь беларускім патрыятызмам уласьцівыя ўсёй сям'і Літаровічаў. У гэтай сям'і часта атрымвалі дапамогу, начлег і харчы людзі зь Беларусі, калі дачкаліся магчымасьці наведаць Амэрыку. Лёня з жонкай Лізай вельмі часта гасьцінна адчынялі дзверы беларускім артыстам, мастакам ці проста суродзічам, якім даводзілася трапляць у Амэрыку. У доме Літаровічаў яны знаходзілі і начлег, і харчы, і падарункі, і грашовую падтрымку. Жыцьцё Лёні ўсюды суправаджалася дабрасэрдчай шчодрасьцю ў дачыненні да кожнага чалавека. Гэтую якасьць характару яго вельмі трапіна адначасна ў ягоны зьні Кен Моэн за памінальным сталом у дзень пахавін. Кен — чалавек не шматмоўны, які ня лёгка паддаецца эмоцыям. Але ён ня мог устрымацца, каб не сказаць пра Лёню працулена, красамоўна і праўдзіва: "Лёня быў больш, чым адмысловым. Ён быў чалавекам, якога сустракаеш раз на тысячагодзьдзе або чытаеш пра такіх у кнізе ці часопісе. Наколькі мы былі шчаслівыя, што ён жыў сярод нас і сваім жыцьцём дакранаўся да ўсіх нас, што ў гэтай залі. Лёня спрыяў выяўленьню нашых найшляхотнейшых імкненьняў. І я заклікаю вас рабіць штодня найлепшае, як гэта рабіў бы ён. Калі-б кожны з нас пражыў хоць частку свайго жыцьця як гэта рабіў ён, наколькі лепш мы меліся-б".

Сьв. пам. Леанід Літаровіч нарадзіўся ў вёсцы Боркі на Барысаўшчыне. Цудоўная беларуская прырода залажыла ў ягоную душу любасьць да навакольнага і да роднага краю, а найбольш да людзей. Вайна закінула сям'ю Лёні ў Нямеччыну. Там Літаровічы, у тым ліку бацькі, сястра Марыя і браты Віктар і Уладзімір, жылі ў лягерах для "перамешчаных асобаў", бралі ўдзел у беларускім арганізацыйным жыцьці. На пачатку 1950-х гадоў сям'я эмігравала ў Злучаныя Штаты, пасяліўшыся ў Саўт-Рывэрзі. Тут Лёня і пражыў найбольшую частку свайго плённага жыцьця.

Амэрыка сталася яму другой бацькаўшчынай, якую ён шанаваў і якой быў бясконца ўдзячны. Тут застаўся і род ягонае замужжы дачкі Лены Моэн з дзьвюма дачкамі і жанатага сына Івана з сыном. У асобах жонкі Лізы і дзяцей з унукамі жыве светлая памяць пра Лёню Літаровіча, у вобразе якога мы ўсе маем дастойны прыклад вялікага хрысьціянна і вернага сына Беларусі.

Янка Запруднік

падсудны цалкам адмаўляў сваю вину, аб чым заявіў падчас судовага разбору і ў апошнім слове. Ён заявіў, што супраць яго здзейснена правакацыя як супраць епіскапа Беларускай праваслаўнай аўтакефальнай царквы, абвінавачваў у зьніжэньні злосьнага хуліганства, учыненага з асобай дэзэрскаго і цынзізмам. Яго злачынства, па матэрыялах следства, заключалася ў тым, што ён учыняў у двары аднаго з дамоў па Лагойскім тракце распусныя дзеянні ў дачыненні да дзювох дзяўчынак — 8 і 10 гадоў. Сам

Епіскапу далі тры гады

Епіскап Беларускай праваслаўнай аўтакефальнай царквы Пётр Гушча прыгавораны да трох гадоў пазбаўленьня волі ў калоніі строгага рэжыму.

Працэс, які праходзіў у судзе

Савецкага раёна г.Мінска, па рашэнні суддзі быў закрыты для грамадскасці і журналістаў, паколькі ў справе фігуравалі непэўналетнія. Пётр Гушча абвінавачваўся ва ўчыненні злосьнага хуліганства, учыненага з асобай дэзэрскаго і цынзізмам. Яго злачынства, па матэрыялах следства, заключалася ў тым, што ён учыняў у двары аднаго з дамоў па Лагойскім тракце распусныя дзеянні ў дачыненні да дзювох дзяўчынак — 8 і 10 гадоў. Сам

Нябачныя "тройкі" і "двойкі"

НАРОДНАЯ ВОЛЯ

Восенню сорок трэцяга года адзін з партызанаў, якія з вясны днявалі і навалялі ў нашай глыбіннай вёсачцы, апрануўшы форму нямецкага салдата выйшаў сярод блага дня на шашу "варшаўку" і завярнуў на прасёлочную дарогу дзвё падвод з бжанцамі, якія ехалі ў бок Слуцка, і разам з імі вярнуўся назад. Падводны загналі ў двор нашага суседа Стэфана, у хаце якога знаходзіліся партызанскія камандзіры. На вазах, акрамя двух мужчын сталага ўзросту, сядзелі іх жонкі і малыя дзеці. Мужчынамі зацікавіўся прадстаўнік партызанскага асобага аддзела. Аб чым ішла гутарка — засталася тайнай і для гаспадар хаты, і для радавых партызан.

Надвечоркам міма нашай хаты, наспраўне якой на лаўцы сядзелі суседскія мужчыны і хлопчкі, у бок недалёкага лесу пракрочылі трое партызан і тры два "палонныя". Мінут праз дзесяць адтуль данесліся дзве ці тры чаргі з аўтамата ППШ. А назуўра ранішай мой дзядуля Якуб, якому прыйшла чарга пасвіць кароў, пагнаў іх да лесу і ўзбоч прагоніўшы, на голым пасля ўборкі бульбяным полі, убачыў два акрываўленыя, прашытыя кулямі трупы, зусім голыя — у чым маші нарадзіла. Дзядуля вярнуўся, паведаў аб убачаным майму бацьку, і яны ўдавіх закапалі нябожчыкаў на месцы іх гібель.

Ні для каго не было сакрэтам, што злучэнства ўчыніла тая "тройка" па наводцы асабіста. Праўда, партызаны пусцілі па вёсцы чутку, што расстрэляныя былі альбо паліцаімі, альбо людзьмі "неблаганалейнымі", бо, маўляў, ніхто на павозцы проста так на захад не паехаў бы. Вось і ўсе аргументы.

Ужо ў гады перабудовы я спытаў аднаго з той "тройкі", радавога партызана, за што яны расстрэлялі тых двох. Ён паўтарыў даўнюю пагалосіцу сваіх сяброў па зброі, хоць засведчыў, што на вазах не знайшлі ні зброі, ні іншых кампраметуючых іх якіх нямецкіх служак прадметаў. Мужчын сівяражалі, што іх вёска нямецкае камандаванне высляляла

прымусова з прыфрантавой паласы, калі савецкія войскі падыходзілі да Дняпра і Берасіны ўшчыльную. Ад нашай вёскі туды — крыху больш за сто кіламетраў. Яшчэ партызан той дадаў, што канваіруемыя імі людзі, маўляў, зрабілі спробу ўцячы ад іх. У гэта я не паверыў, таму як з трупам канвойныя не сталі б знімаць акрываўленае адзенне, абутак. Хутчэй за ўсё спяша загалалі распрануцца дагала, а потым націснулі на куркі ППШ. Адзенне і боты ўзялі ў якасці трафея. Жонак нябожчыкаў з дзецьмі партызаны адпусцілі, нічога не сказаўшы ім пра лёс іх мужоў.

Яшчэ раней, у жніўні 43-га года, такім жа макарм партызанскія асабісты, людзі невядомыя для большасці вясцоўцаў, запалозрылі ў "шпіянажы" 52-гадовага жыхара нашай вёскі Аніска Сінкевіча. Ён павёў у размешчаную за "казённым" лесам вёска дзясцігадовага пляменніка, які гасцяваў у яго і папрасіўся дамоў. У лясной вёсачцы Таліша Аніска партызаны затрымалі. Дамоў ён ужо не вярнуўся, хоць хлопчык сам дайшоў праз лес да сваёй вёскі і паведаў аб тым дзядзінні. Мусіў, не прыняў у разлік асабіст прызначэння Аніска, што адзін сын яго, Іван, на фронце, у дзеючай арміі, другі, Алесь, збіраецца да партызан. Прайдзі ён у нашу вёску — і сальчане далі б самую становую характарыстыку дзядзюку Аніска.

Яго труп талішцыя грыбнікі знайшлі тыдні праз два ці тры ў глыбінні лесу пад ялінай. Там жа і закапалі, нават з-за страху не пасмелішы перадаць страйшаму сыну Аніска — Юрку, дзе знаходзіцца месца пахавання бацькі. Кожны памятаў добра 1937 год і яго трагічны наступствы для мільёнаў невінаватых людзей. Не сакрэт, што некаторыя выканаўцы тых злачынстваў актаў у вайну прымкнулі да партызан, каб і далей вышукваць "ворагаў народа" і пускаць іх на распыл.

Міхась ТЫЧЫНА.

г.Слуцк.

Прагэст

Не проста моёнае пытанне

Паявіліся звесткі, што ўлады рыхтуюць правядзенне перапісу насельніцтва Беларусі. У перапісным лісце сярод іншых пытанняў будзе і моўнае, сфармуляванае прыкладна так: на якой мове Вы размаўляеце дома?

Па маім меркаванні, такая, з выгляду бяскрыўданая, фармулёўка прыдуманая дзеля таго, каб пераканаць беларусаў, што ў іх няма сваёй мовы, што яны адварнуліся ад яе. Бо, практычна выніснутая амаль з усіх сфер жыцця, яна гучыць далёка не ва ўсіх сем'ях. А раз так, значыць, яе і не трэба, гэта — анахронізм і г.д. Даеш адзіную рускую!

Разам з тым, наколькі вядома, у перапісны ліст не ўключалася пытанне аб нацыянальнай прыналежнасці асобы. Навошта ўладам ведаць, колькі зараз на нашай зямлі беларусаў? Мы ж — "савецкі" народ. "Мы ж — рускія", як заяўляе галава нашай дзяржавы.

Ды і дзе зараз знайсці таго беларуса: у пашпартных даных яго няма, на гарадскіх і месцавых вуліцах не чуваць яго гомонкі, у навучальных установах і дзяр-

жаўных канцылярыях, у парламенце і Адміністрацыі прэзідэнта — тым больш.

Колькі тут уладнага цынзізму і дзяржаўнай бессаромнасці! Вякамі адкрыта і нахабна — сякерам, дубінай, прымусам, здекам, маной калечылі жывое цела нацыі, а зараз у апраўданне духоўнага генацыду "міла" тлумачыць: "ведь так сложилось". "декретами говорить по-белорусски не заставишь". Затое прымусяць беларуса забывць, што ён беларус, — тут у "тлумачальнай" праблем амаль няма.

Вось і выходзіць: спецыфічнае моўнае пытанне перарастае ў пытанне жыцця і смерці майго народа, дзяржавы, іх будучыні.

Хацелася б ведаць, якімі нацыянальнымі прыкметамі адрозніваецца зараз незалежная Беларусь ад "Северо-Западного края", а яе цяперашняе кіраўніцтва — ад адміністрацыі царскага генерала Мураўёва?

В.СКАРАХОД, пенсіянер.

Мінск.

Выдавецкі фонд
"Беларускага Дайджэста"
чакае Вашае ахвяра...